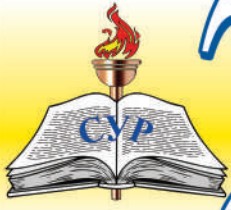

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXXII рік видання. № 358, квітень, 2024

Х
Р
И
С
Т
О
С

В
О
С
К
Р
Е
С

Віра Барінова-Кулеба
Полтава

В
О
І
С
Т
И
Н
У

В
О
С
К
Р
Е
С

*І ружому навчається,
Щ свого не цурається...*

М. Шевченко

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Микола Корнищан,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Сторіччя Тараса Шевченка на Буковині*
- ❖ *Прометей Срібної Землі*
- ❖ *Саміт Світового Конгресу Українців у Бухаресті*
- ❖ *Назви великодніх яєць –
пам'ять про Праукраїну*
- ❖ *Творчий дебют Сергія Гакмана*
- ❖ *На допомогу вчителю:
Тексти епістолярного стилю
на уроках української мови*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету –
одна із складових румунської філології (XCVIII)*
- ❖ *Касандра (Уривок з повісті)*
- ❖ *Я розмовляла з Путіним (Політична вистава)*
- ❖ *Барабери (Уривок з повісті)*
- ❖ *Парадокс (Уривок з новели)*
- ❖ *Свято. IV. Ворог мого ворога (Уривок з роману)*
- ❖ *«Коти» (Уривок з роману «Дикий рай»)*
- ❖ *Духовні джерела.
Книга притч Соломонових*

Дорогі українці, дорогі румуни!

Воскресіння Господа нашого Ісуса Христа є дивом, яке з року в рік укріплює нашу надію на відродження духу, силу віри, нашу довіру до цінностей людства, прагнення до найкращого і найгарнішого, зміцнює нас у безперервній боротьбі та наполегливості, аби не опускати руки перед викликами життя. Великдень – це свято миру та прощення для всіх, свято, яке вносить гармонію між справами та думками.

Я особисто і провід Союзу українців Румунії шлемо найкращі помисли всім християнам, які святкують Великий Празник Християнства. Нехай святе і таємниче світло Воскресіння Господнього відкриває ваші душі для порозуміння, примирення зі собою та іншими, надію і толерантність!

Христос Воскрес! Де б ви не були у світі, нехай у ваші душі прийде Світло і Мир Воскресіння!

*Голова Союзу українців Румунії,
депутат Микола-Мирослав Петрецький*

Володимир АНТОФІЙЧУК

СТОРИЧЧЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА НА БУКОВИНІ

(Продовження з № 357)

Надзвичайно велика роль у дослідженні та популяризації життя і творчості Тараса Шевченка на Буковині належить професорові Чернівецького університету Степанові Смаль-Стоцькому (9 січня 1859 р. – 17 серпня 1938 р.) – видатному українському вченому-філологу, члену Наукового товариства імені Шевченка (1899), академікові Всеукраїнської академії наук (1918), громадсько-політичному діячеві, одному із засновників наукового шевченкознавства.

Степан Смаль-Стоцький походив із Галичини, але більшу частину своєї наукової, освітньо-педагогічної і громадсько-політичної діяльності пов'язав із Буковиною. Випускник Чернівецького (1882) та Віденського (1885) університетів, він під керівництвом відомого вченого-славіста Франца Міклошича захистив докторську дисертацію. У 1885-1918 рр. виконував обов'язки професора і завідувача кафедри української мови та літератури Чернівецького університету, двічі – у 1894 та 1904 рр. – обирався деканом філософського факультету. Разом з науковою та освітньо-педагогічною активно провадив і громадсько-політичну діяльність. Ще студентом очолив товариство «Союз», прагнучи змінити його москвофільську орієнтацію на народовську, тобто національну. Під його провідом «Союз» перетворився на головний осередок українського культурного життя на Буковині, завдяки чому влаштовувалися студентські вечорниці, театральні вистави, декламаторсько-вокальні вечори та концерти. Велике значення для національного піднесення буковинських українців мали очолювані ним товариства «Руська школа», «Руська бесіда», «Руська рада» та ін., обрання депутатом до Буковинського сейму (1892–1911) й Австрійського парламенту (1911–1918).

Основним об'єктом наукових досліджень Степана Смаль-Стоцького стала творчість Тараса Шевченка, яку він розглядав на широкому тлі української історії та культури. Його курс української літератури розпочинався княжою добою, в якому лекції про велич давнини, багаті пам'ятки української культури, мистецькі досягнення часів Володимира Великого та Ярослава Мудрого справляли на студентів колосальне враження, пробуджували у їхній свідомості почуття гордості за свій народ і заохочували до пізнання нових сторінок національної історії.

Степан Смаль-Стоцький несхитно дотримувався принципу: ціль науки – пізнати правду. Концепції

своїх досліджень він ретельно вибудовував на основі глибокого й усебічного осмислення історичних коренів українського народу, формування його політичної думки й національної культури. Зокрема в процесі численних досліджень він дійшов переконливого висновку, що «і в історії літератури й культури, а також і в політичній історії нарешті таки перемаже та історична правда, що стара Київська Русь належить вповні тільки українцям, що ніхто не має до неї права, окрім українців, що це твір їх духа, та що такої високої культури не міг би витворити народ, у якого не було би свідомості національної спільноти і єдності»

(Смаль-Стоцький С. *Найважливіший момент в історії України*. Літературно-Науковий Вістник. 1931. Т. 107. Кн. 9. С. 803-804). На тих же методологічних засадах побудована й «Руська граматика» (Чернівці, 1893) Степана Смаль-Стоцького та Теодора Гартнера, яка кардинально змінила погляди на походження української мови, її давність і зв'язок з іншими слов'янськими мовами, чим заслужила схвальні відгуки європейських мовознавців. Невипадково вона первидавалася ще кілька разів: у Львові (1907, 1928), Відні (1914) та Вінніпегу (1919).

Десятьма роками пізніше з-під пера цих же вчених вийшла «Грамматика руської (української) мови» (Відень, 1913), написана німецькою мовою. У її завершальному розділі, а також у наступних працях Степана Смалья-Стоцького наголошувалося, що ніколи не існувало так званої праруської мови, з якої нібито аж у XII ст. виокремилися мови русинів (українців), білорусів і московитів (Див.: Смалья-Стоцький С. *Українська мова, її початки, розвиток та характеристичні її прикмети*. Львів, 1933. С. 4). Отже, виходить, що українська мова, як й інші слов'янські, бере свій початок з праслов'янських діалектів. Тобто і за віком, і за граматичними ознаками вона така ж повноцінна, як і болгарська, польська, сербська, чеська чи інші. У цих питаннях Степан Смалья-Стоцький поділяв думку свого вчителя Франца Міклошича, який доводив, що українська мова – це «самостійна мова, багатьма мовними законами відмінна від московської мови». Але вважав, що українська мова тісніше пов'язана не з польською, а зі сербською та чеською (Див.: Цісик О. *Д-р Степан Смалья-Стоцький. Пам'яті незабутнього Професора (В 100-річчя його народження)*. Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Т. CLXXII. С. 15).

«Грамматика руської (української) мови» Степана Смалья-Стоцького та Теодора Гартнера викликала неабиякий науковий інтерес. На її вихід спеціалісти відгукнулися багатьма європейськими мовами: німецькою, польською, російською, французькою, чеською, угорською, українською та ін. Не було нічого дивного в тому, що проти наукової концепції Степана Смалья-Стоцького різко виступили російські мовознавці, що й зрозуміло, адже вони різними лже-теоріями покликані були боронити не наукові істини, а політичні інтереси своєї влади. Російських імперіалістів, які в подібних випадках маніпулювали терміном «сепаратизм», лякала вже сама думка про історію українського народу, його мову й культуру, про що влучно написав Василь Щурат одразу ж після виходу «Грамматики руської (української) мови»: «Нації, завойованій оружно, досить повстати з оружжям в руках, щоб визволитись. Се знають добре завойовники і тому, накладаючи кайдани на руки, накладають їх рівночасно й на духа. Тоді визволення стається труднішою справою. Тоді й оружні повстання не запевнюють правдивої волі. Вони й неможливі без попередніх повстань духа. Тим то й такі страшні для наших завойовників наші духові подвиги минулого століття. Тим то духові стремління нашої нації в найновіших часах страшніші для

них від кривавих революцій. [...] Се для наших національних противників явища грізніші від історичної хмельниччини або мазепинщини. [...] В ряді названих явищ ми ставимо нині й книжку Стоцького і Гартнера, нову «Грамматику української мови». Бо й вона є визвольною пробою в тій сфері нашого духового життя, до котрої належить» (Щурат В. *Програмова книжка*. Діло. 1914. 24 лютого).

На думку Луки Луціва, учня Степана Смалья-Стоцького, вихід «Грамматики руської (української) мови» мав таке ж велике значення для пізнання національної історії й культури, як і поява першої «Історії літератури руської» (1887-1894) Омеляна Огоновського та першої наукової «Історії України-Руси» (1895-1933) Михайла Грушевського (Див.: Граничка Л. *Степан Смалья-Стоцький і українська мова*. Вістник. 1934. Кн. 3. С. 202-204).

Творчість Тараса Шевченка Степан Смалья-Стоцький тлумачив з погляду втіленої в ній національної ідеї. Основу його лекційного курсу, читаного в Чернівецькому університеті, за свідченням студентів, складали твори поета національно-політичного змісту зі збірки «Три літа», що давало можливість на основі детально проаналізованої поезії прослідковувати «за розвитком і кристалізацією політичного світогляду Шевченка», формувало «глибоке розуміння Шевченка як ідеолога нації», закладало «основу для національних поглядів», з якими молодь ставала на шлях самостійної праці для свого народу (Див.: Цісик О. *Д-р Степан Смалья-Стоцький. Пам'яті незабутнього Професора (В 100-річчя його народження)*. Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Т. CLXXII. С. 17).

За спогадами Василя Сімовича, наукова метода професора Смалья-Стоцького була такою – «роз'яснювати й вивчати Шевченка передовсім із самого поета, підходити до окремих його творів не тільки зі становища того твору, що його розбираєш, а у зв'язку з поемами, найперш написаними більш-менш у тому самому часі, а далі – з іншими. Такий підхід наводив на тусправедливу думку, що у свій «Кобзар» Шевченко вплив увесь свій світогляд, та що тому світоглядові він дав вислів у різних щодо змісту своїх творах, тим-то, щоб і головну думку тих творів схопити й порозуміти в них і поодинокі образи, й поодинокі фрази, а то й не раз слова – треба брати Шевченка на ввесь зріст; таким, як він нам виявляється в усіх своїх творах» (Сімович В. *Переднєслово*. Смалья-Стоцький С. Т. *Шевченко. Інтерпретації*. Варшава, 1934. С. 7).

(Продовження на 6 с.)

СТОРІЧЧЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА НА БУКОВИНІ

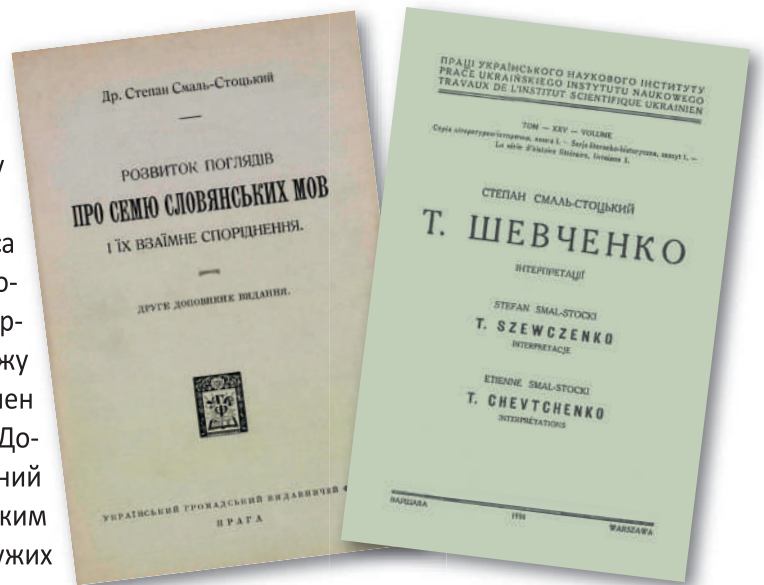
(Продовження з 5 с.)

Цей спосіб докладного й різнобічного аналізу творів Шевченка не мав аналогів у жодному тодішньому та й, мабуть, теперішньому університеті.

Отже, при дослідженні творчості Тараса Шевченка Степан Смаль-Стоцький послуговувався філологічним методом. «При інтерпретації всякого твору, – писав він, – я виходжу з засади, що звичайний смисл слів повинен бути основою вилучення ядра самої гадки. Докладніше освітлення її може дати тільки загальний світогляд поета, зложений у його творах. Ніяким чином ми не повинні підсувати йому своїх, чужих йому думок» (Смаль-Стоцький С. *Т. Шевченко. Інтерпретації*. Варшава, 1934. С. 114).

У період підготовки та відзначення сторічного ювілею великого українського поета на Буковині Степан Смаль-Стоцький опублікував низку праць: «Світове значення поезії Тараса Шевченка» (1912), «Читанє Шевченкових поезій» (1914), «Шевченкова містерія» (1914), «Ідеї Шевченкової творчості» (1914), «Діди, батьки і внуки у Шевченка» та ін. У них автор систематизував і розвинув ідеї тих промов, які він виголошував у Чернівцях на урочистостях, присвячених пам'яті Шевченка. Безумовно, значення їх полягає не тільки в тому, що вони дають можливість простежувати розвиток шевченківських досліджень видатного вченого. Важливість тих промов, частково опублікованих на сторінках газети «Буковина» в 1890-1900-х рр., насамперед у тому, що з них розпочинає свій відлік українське наукове шевченкознавство на Буковині.

Перша серед оприлюднених шевченківських промов Степана Смаль-Стоцького, – «Образочок духового розвитку руского народу і его основа», виголошена 5 квітня 1891 р. Публікація ще молодого професора Степана Смаль-Стоцького не відзначалася глибиною аналізу творчості Шевченка, та й призначалася вона не для наукового видання. Проте є в ній ознаки того основного принципу, яким дослідник послідовно послуговувався протягом усього свого творчого життя – виняткова увага до слова поета в контексті його світогляду й поглядів на минуле й сучасне України, оформлена в стилі емоційного й пристрасного ви-

кладу. На думку вченого, основний принцип своєї творчості Шевченко сформулював у вірші «Муза» – «неложними устами сказати правду», бо вважав себе послідовником Христового вчення, апостолом правди. Тому, говорив професор Смаль-Стоцький, «і став він своїм могучим словом розкривати яркі образи неправди і кривди, будити жалість у людей до горя і нужди людської, ворухити серце, то благодіти і молити, то заклинати і проклинати, то знов вчитинавати, як по правді жити, щоб тим допомогти правді й волі до перемоги, щоб настали на землі мир і радість, щоб завівся на землі рай. Всі его твори є одним величезним і яскравим образом неправди людської» (Смаль-Стоцький С. *Образочок духового розвитку руского народу і его основа*. Буковина. 1891. 25 трав. (4 червня). С. 6). Шевченкову творчість, за спостереженням Степана Смаль-Стоцького, рухала велика любов до свого народу, до своєї України. Це ж було властиве Шашкевичу, і Федьковичу, адже «вони стали твердо за правду, за волю: всі заявили велику любов до людей, до своїх братів. Могуче слово руских кобзарів, яке вони сіяли на рідній ниві, западало глибоко в серце рускої інтелігенції, звертало її очі, її працю в сторону рідного народу» (*Там само*, с. 8). Такими ж думками перейнята і промова Степана Смаль-Стоцького, виголошена у 1892 р. на «вечерку», присвячену пам'яті Шевченка, Федьковича і Шашкевича.

(Далі буде)

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

До 150-річчя від дня народження Августина Волошина

РОДИНА АВГУСТИНА ВОЛОШИНА. ДИТЯЧІ ТА ЮНАЦЬКІ РОКИ

(Продовження з № 356)

24 травня 1945 р., відповідаючи на запитання слідчого МДБ СРСР майора Вайндорфа про свою діяльність до 15 березня 1939 р., А.Волошин навідав деякі бібліографічні дані, а також розказав про членів своєї родини: «Народився в 1874 р. в сім'ї священника. Батько до дня смерті, тобто до 1892 р., був священником греко-католицької церкви в селі Келечин Закарпатської України. В 1892 р. закінчив у м. Ужгороді 8-класну класичну гімназію. По закінченні гімназії поїхав до Будапешта, де поступив на богословський факультет Пазманського університету, а потім, у 1893 р. переїхав до Ужгорода і поступив у богословську академію, яку закінчив у 1896 р. У 1896 р. знову приїхав в м. Будапешт, де поступив на фізико-математичний факультет Вищої педагогічної школи, яку закінчив у 1900 році. По закінченні Вищої педагогічної школи в Будапешті повернувся в м. Ужгород, де поступив в учительську семінарію на посаду професора фізико-математичних наук... У 1896 р., тобто після закінчення в Ужгороді богословської академії, одружився на дочці професора Ужгородської гімназії – дівоче прізвище дружини Петрик Ірина Іванівна, яка в 1936 р. померла. Дітей не було»¹².

Августин Волошин розповідав, що в нього було три сестри: Олена Іванівна, яка проживає в Празі, вул. Подліпки, 16; Ольга Іванівна – м. Ужгород, вул. Ракоці, 26; Елеонора Іванівна – с. Сімерки Перечинського округу Закарпатської України. Про дочку сестри – Дутку Емілію-Терезу Михайлівну А. Волошин писав, що вона мешкала в його празькій квартирі і навчалася в Празькій консерваторії. Тоді (в 1945 р.) їй було 24 роки¹³. Такі короткі відомості про Волошина-людину та про членів його родини пояснюються тим, що, мабуть, це питання не дуже цікавило співробітників МДБ.

Втім сім'я відіграла важливу роль у вихованні та формуванні світогляду Августина. Неабияке значення мало і те, що його батько був високо інтелектуальною людиною свого часу і розмовляв з сином тільки рідною мовою. Взагалі складається враження, що Мараморщина була відгороджена горами від мадяризації, яка особливо посилилася в 70-х роках XIX століття. На особливості цього регіону звернув увагу один із соратників і біографів А. Волошина, відомий закарпатський поет, письменник і публіцист Василь Ґренджа-Донський (1897-1974), коли писав: «Верховина наша говорить чистісінькою літературною мовою й донині» і що «це на молодого хлопця мало вплив»¹⁴.

І все-таки, вирішальна роль у вихованні Августина належала сім'ї. Більшість греко-католицьких священників свого часу змадяризувалися, пристосувалися до пануючої системи і забули не тільки свій край, народ, але і мову. Вище ми вже писали про думки щодо мадяризації закарпатського духовенства М. Драгоманова¹⁵. Батько Августина Волошина до цієї категорії не відносився. Він з дитячих років привив сину любов до рідної мови, українського народу, виховував його в дусі християнської моралі. Тому не випадково, що багато педагогічних праць А. Волошина проникнуті глибокою релігійністю, любов'ю до Бога. А щодо мови, то «з рідного дому А. Волошин виніс знання говірки рідного села, якою потім користувався у своїй науково-практичній роботі»¹⁶.

За всю історію Келечина тут було три церкви. Причому про існування першої келечинці здогадалися лише тоді, коли знайшли золоту ложечку – нею священник причащав віруючих. Виявляється, тоді в ці краї забрели татарські орди, або песиголовці, як їх називали. Вони спалили церкву, а попа закатували. Що ж до золотої ложки, то вона тривалий час зберігалася в одній келечинській родині, а потім і зовсім загубилася. Інша церква була дерев'яна. Її теж знищив вогонь.

(Продовження на 8 с.)

¹²ЦАМГБ РФ. Н – 17681 (Личное дело А. И. Волошина). Л. 11.

¹³Там само.

¹⁴Ґренджа-Донський В. Т. IX. Публіцистика / Зібрала і впорядкувала Зірка Ґренджа-Донська. Вашингтон, 1989. С. 189.

¹⁵Драгоманов М. П. Вибране. К., 1991. С. 292.

¹⁶Мишанич О., Чучка П. Августин Волошин (1874–1945). Августин Волошин. Твори. Ужгород, 1995. С.6.

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

(Продовження з 7 с.)

Під час служби у священника з кадила випав жар. Але цього ніхто не запримітив. Тому жаринки спокійно собі тліли, аж поки з них не виникло вогнище. Коли ж селяни побачили дим, то рятувати вже не було чого – церква згоріла дощенту. Третя ж церква була збудована у 1895 році. Причому пожертви на її зведення збирав саме батько Августина Іван Волошин¹⁷.

Незважаючи на те, що діти священника в ті часи вважалися привілейованими, Августин залюбки допомагав старшим односельчанам працювати на землі, не цурався ніякої фізичної роботи. Іван Волошин дотримувався постулату, що його діти не повинні бути дармоїдами. Як справедливо відзначив один із перших біографів А. Волошина Володимир Бірчак, «він вже виніс з дому... знання руської мови і любов до рідного слова», проте, це мало і свої мінуси, бо хлопчина «по-мадярськи мало знав, так, що коли прийшов до Ужгородської гімназії, з мадярською мовою мав труднощі»¹⁸. Малий Густі на вступному іспиті до гімназії «не хотів відповідати по-мадярськи й тому його прийняли лише до приготівної класи»¹⁹. Необхідно було «підучити» угорську мову. Талановитий хлопчик з цим завданням чудово впорався, бо добре пам'ятав слова закарпатського будителя Олександра Павловича:

«Кожний чоловік во свете
Мусить ся учити,
Працювати, чесно жити,
Злого ся хранити».

Коли Августину сповнилося дев'ять років, Іван Волошин відправив його на навчання в Ужгород. «Тоді не було ні машин, ні автобусів у Келечині, – розповідають брати Клепи – 93-річний Іван та 90-річний Михайло. – Тому отець Волошин найняв одного чоловіка з села, який на кочії щотижня возив малого на науку. Айбо той селянин бідний був, не мав у що вбратися. То священник і подарував йому пальто. У нас на то кажуть – лахман. І відтоді так чоловіка, що возив Волошина, і назвали Лахманом»²⁰. З 1883 до 1892 рр. Августин Волошин навчається в Ужгород-

ській гімназії. Цей навчальний заклад нічим не відрізнявся від решти йому подібних у тодішній Австро-Угорській монархії. Що являла собою Ужгородська гімназія у 80-90-х роках XIX століття, добре видно з праці В. Бірчака, який з 1920 р., вже за чехословацької влади, 14 років викладав у ній руську (українську) мову, теологію та філософію. То ж надамо слово соратнику А. Волошина: «...Уся наука в ужгородській гімназії – як загалом у всіх мадяронських гімназіях – мала одну головну ціль: виховати добрих мадяров. До досягнення сеї ціли мали служити всі предмети, а в першій лінії історія, землепис и само собою розуміється – історія мадярської літератури.

По руськи учено в тих часах только религію (учеников гр.-кат. Обряду) и руське тих, що добровольно хотіли вчитися тому предмету.

Але як в дійсности виглядала руськість тих обох предметів! Религію могли ученики учитися по руськи, але котрі не хотіли відповідати по мадярськи... Що до науки руського в гімназії, треба не забувати, що под руським языком не розуміли в тих часах в Ужгороді живої народної мови и нової руської літератури – а богослужебну, церковно-слав'янську, штучну мову. Плян науки руської мови був якби з розмыслом так уложенный, чтобы учеников знеохотити и одстрашити од тої науки, тым більше, що й так було вже только половина а потому четверть таких, що по руськи хотіли религію відповідати.

...Коли до того всего додати, що гімназійна бібліотека не мала жадної руської книжки, що дома не було також жадної – то ци мож дивоватися, що серед молодежи поступала мадяризація дуже скорим кроком, так скорим, що не довго по часах, як Волошин ходив до гімназії, не было вже кого учити руського – а то й религії по руськи?»²¹.

Отже, у 80-90-х роках XIX століття мадяризація впевнено крокувала вперед. Починаючи з 1879 р. на Закарпатті «заведено до всіх учительських семінарій мадярську мову, як обов'язковий предмет, а також приписано цю мову як обов'язковий предмет навчання у всіх публичних школах»: дійшло до того, що «учили вже нашу мову лише як предмет, а викладовою мовою стала мова мадярська»²². Незважаючи на посилення мадяризації, яка полонила уж-

¹⁷ Отець Августин Волошин в документах та пам'яті народній. С. 57-58.

¹⁸ Бірчак В. Августин Волошин его життя и діяльність. Ужгород, 1924. С. 8.

¹⁹ Штефан А. Августин Волошин Президент Карпатської України. Спомини. Торонто, 1977. С. 20.

²⁰ Отець Августин Волошин в документах та пам'яті народній. С. 58.

²¹ Бірчак В. Названа праця. С. 8-9.

Будинок Ужгородської гімназії, збудований в 1895 році

городську гімназію, А. Волошин все-таки не вважав роки навчання в ній втраченими. Перш за все тому, що в гімназії викладали відомі на Закарпатті вчені і педагоги: Євмен Сабов, Іван Медвідь, Вікентій Займус. Що стосується останнього, то його лекції з латині мали особливо значний вплив на молодого Волошина. Зокрема, професор В. Займус вчив, що слов'яни є древнім народом, а слов'янські мови стоять набагато вище за угорську. Пізніше ідея єдності всіх слов'ян буде проходити червоною ниткою через праці Волошина. Юнак «в гімназії вчився дуже добре і матуральний іспит склав з відзначенням», – писав Августин Штефан²³. Він досконало оволодів угорською, а також грецькою, латинською, німецькою, чеською, словацькою, сербською, російською та староболгарською мовами, адже тодішня система гімназійського навчання забезпечувала високий рівень знань іноземних мов, а також гуманітарних предметів²⁴.

Особливістю Ужгородської гімназії було те, що це був один із старіших навчальних закладів, якому на той час виповнилося 250 років. Необхідно погодитися із твердженням сучасної дослідниці М. Кляп, що тут склалися добрі традиції формування педагогічного й учнівського колективу. Наприкінці XIX ст. Ужгородська гімназія частково зберегла добрі традиції роботи з руською молоддю, закладені директором І. Чурговичем. Тут велика увага приділялася вивченню не лише гуманітарних, але і природничих наук. Незважаючи на заборони, в гімназії частково

продовжували використовувати руську мову. Оскільки чимало гімназистів йшли на педагогічну роботу, то в гімназії приділяли велику увагу викладанню педагогіки і психології²⁵.

Ще під час навчання талановитого юнака заримітив єпископ Юлій Фірцак, який опікувався ужгородською гімназією, і запропонував йому продовжити освіту на теологічному факультеті Пазманського університету в Будапешті. У 1892 р. А. Волошин дав згоду. Цей престижний вищий навчальний заклад Угорщини був укомплектований на досить

високому рівні й незважаючи на те, що Волошин провів в ньому тільки рік (завадила хвороба), однак почув багато цікавого і корисного для себе. Додамо, що Будапешт славився своїми бібліотеками, які містили в собі рідкісні книги з різних галузей знань. Волошин зібрав велику кількість матеріалів про давні часи краю, які згодом використав у своїх працях. Опрацювавши чимало архівних документів, які зберігалися в архівосховищах Будапешта, А. Волошин дотримувався думки, що при викладанні історії в школі потрібно приділяти більше уваги моральним питанням, які вирішені історією, а також доповнюватись розглядом розвитку мистецтва відповідних епох. «Завданням історії є: 1) пояснити, як дійшла наша нація і взагалі ціле людство до нинішнього рівня культури, як розвивається нинішній родинний, громадський і національний устрій; 2) розвивати любов до своєї батьківщини, викликати зацікавлення, співчуття і любов до заслужених історичних діячів нації й цілого людства, викликати захоплення до ідей та інституцій, які спричинились до піднесення добробуту рідного народу та цілого людства; 3) пояснити причини поодиноких поступів або упадків культурного розвитку»²⁶.

У 1893 р. А. Волошин переїхав до Ужгорода і тут у 1896 р. закінчив навчання в Ужгородському теологічному ліцеї.

(Продовження на 13 с.)

²² За рідне слово. Ч. 1. Полеміка з русофілами. Мукачів, 1937. С. 35-36.

²³ Штефан А. Августин Волошин президент Карпатської України. Спомини. С. 21.

²⁴ Див.: Дем'ян Г. Таланти Бойківщини. Львів, 1991. С. 187.

²⁵ Кляп М. Названа праця. С. 27.

²⁶ Беднарджова Т. Августин Волошин – державний діяч, педагог, мислитель. Львів, 1995. С. 21.

Василь КАПТАРУ

САМІТ СВІТОВОГО КОНГРЕСУ УКРАЇНЦІВ У БУХАРЕСТІ

Союз українців Румунії (СУР), у партнерстві зі Світовим Конгресом Українців (СКУ), 12-15 квітня провів Саміт СКУ, знакову для української діаспори подію, яка цього року вперше відбулася у Румунії.

Офіційне відкриття Саміту СКУ, що зібрав понад 200 лідерів українських громад з 55 країн світу з 5 континентів, відбулося у п'ятницю, 12 квітня, у Палаці Парламенту. У ньому взяли участь румунські та українські урядовці, керівництво СКУ та акредитовані в Бухаресті дипломати, які наголосили на важливості допомоги Україні у війні, розв'язаній проти неї російською федерацією, на необхідності допомоги українським біженцям та на важливості їхнього повернення в Україну після закінчення війни, щоби долучитися до зусиль з відбудови країни.

Голова Союзу українців Румунії, депутат Микола-Мирослав Петрецький зазначив, що «в нинішньому драматичному контексті, можливо найскладнішому за всю буремну історію українського народу, більше ніж коли-небудь, здатність Світового Конгресу Українців реагувати, діяти та втручатися має бути системною, інтегрованою, парадигмальною за своєю природою, та мати в основі єдине стратегічне, згуртоване та функціональне бачення на рівні всієї організації».

«Нині існує багато викликів і ми мусимо думати, як організувати життя – об'єднати новий український світ довкола України. Наше головне завдання – аби українці, які вимушено виїхали, змогли потрапити в українське середовище й український світ закордоном», – сказав Президент СКУ Павло Грод.

Державний радник Канцелярії прем'єр-міністра Румунії Віктор Опаскі зачитав звернення прем'єра Марчела Чолаку, який наголосив, що Румунія продовжить підтримувати легітимну боротьбу України, доки це буде потрібно, а також відновлення її територіальної цілісності в межах офіційно визнаних кордонів. Водночас, у посланні глава уряду наголосив, що Румунія підтримує ухвалення якомога більш амбітного пакету на підтримку України на саміті НАТО у Вашингтоні.

У своєму виступі міністерка закордонних справ Лумініца Одобеску підтвердила важливість міжна-

родної підтримки незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України. Вона підкреслила, що справедливий і тривалий мир в Україні безпосередньо залежить від притягнення до відповідальності всіх винних у злочинах в Україні та проти України. Вона зазначила, що запропонована президентом Зеленським Формула миру, підтримана більшістю міжнародної спільноти, в тому числі Румунією, базується на принципах міжнародного права та Статуту ООН.

Посол України в Румунії Ігор Прокопчук підкреслив, що «Румунія не тільки добрий сусід, але й у цей критичний для України час засвідчила свою солідарність з українським народом та відданість добросусідським відносинам, які мають міждержавний стратегічний характер». Він подякував представникам румунської держави за підтвердження спільного бачення Україною та Румунією тих викликів, які постають через продовження брутальної, агресивної війни РФ проти України.

Своєю чергою посол з особливих доручень Міністерства закордонних справ України з питань світового українства Мар'яна Беца подякувала Румунії за прийом Саміту Світового Конгресу Українців і за підтримку в ході української боротьби з російською агресією, а Світовому Конгресу Українців – за максимальну допомогу Україні, наголосивши, що кожна організація, кожен українець, кожен волонтер робить свій внесок у наближення перемоги. Вона підкрес-

лила важливість збереження та розвитку української національної ідентичності у світі, як вирішальної складової національної стійкості.

Посол Канади в Румунії Гевін Бучан заявив, що боротьба проти російського вторгнення в Україну, боротьба за Україну, «повинна відбуватися скрізь, у всіх наших столицях, в країнах НАТО, в Європейському Союзі та, можливо, найбільше в Конгресі у Вашингтоні». «Ми повинні продовжувати наші зусилля, тримати увагу світу прикутою до України. Ми повинні протистояти спробам Росії відволікти нас від того, що є боротьбою за демократію і свободу, яка триває в Україні», – сказав канадський дипломат.

Офіційне відкриття заходу завершилося врученням медалі Святого Володимира, після чого дві групи українських переселенців, які знайшли прихисток у Румунії, підготували присутнім незабутню творчу програму, проілюструвавши ситуацію в Україні через емоції розлуки, триваючу агресію, але, перш за все, з надією на перемогу.

У суботу та неділю, 13-14 квітня, дискусії були зосереджені на розробці плану дій та обговорення ідей і пропозицій щодо подальших дій закордонного українства в контексті нових безпрецедентних викликів для українського народу, а також щодо подальшої підтримки України – гуманітарної, політичної, військової, фінансової, освітньої, яка вкрай необхідна в умовах повномасштабної війни, розв'язаної Володимиром Путіним 24 лютого 2022 року. На порядку денному дискусій були такі теми, як:

1. Єдність та сила українських громад – запорука спільного успіху: інтеграція українських переселенців у громади, сприяння політиці їхнього повернення в Україну, механізми протидії руському міру та шляхи розбудови молодіжного руху в діаспорі.

2. Українська школа за кордоном – вектор збереження української ідентичності: визначальна роль українознавчих шкіл за кордоном у збереженні національної ідентичності, проблеми та перспективи української освіти у діаспорі, шляхи та методи подолання освітніх викликів та нові освітні ініціативи задля розвитку української освіти у світі.

3. Адвокаційна робота на підтримку України: дієві практичні інструменти адвокації у різних регіонах світу, а також успішні практичні кейси адвокації з різних громад.

4. Як СКУ може наблизити перемогу: актуальна військово-політична ситуація в Україні, нинішня ситуація на фронті та основні, найбільш актуальні завдання і напрями діяльності СКУ, які зможуть якісно підтримати Україну в її боротьбі проти російського імперіалізму у коротко- та середньостроковій перспективі.

5. Відбудова України під час війни та після перемоги.

6. Зміцнення єдності та співпраці серед глобальної мережі українських громад: шляхи об'єднання численних українських громад у світі навколо СКУ та його складових організацій, а також взаємодія в цьому питанні з партнерами СКУ та іншими інституціями.

7. Погляд у майбутнє. «В єдності наша сила – разом до перемоги і відбудови»: висновки та представлення результатів роботи Саміту СКУ.

Учасники розробили та затвердили «Дорожню карту 2024 – 2027», що містить основні цілі та принципи, якими Світовий Конгрес Українців керуватиметься в роботі протягом наступних трьох років, зосереджуючись на трьох пріоритетах: перемога України, відбудова України та потужна українська спільнота.

Йосип ОСЕЦЬКИЙ, старший науковий співробітник Центру дослідження історії Поділля Інституту історії НАН України, доктор філософії, поет

НАЗВИ ВЕЛИКОДНІХ ЯЄЦЬ – ПАМ'ЯТЬ ПРО ПРАУКРАЇНУ

Відзначення Великодня в Україні налічує тисячі літ і пов'язане з виживанням нашого роду ще у доісторичні епохи. Це свято передавало усвідомлення нашими прапредками – перемоги дня над ніччю, відродження Сонця і життя, подолання холоду теплом. Тому весняні свята вшанування Сонця, Землі та Води були у праукраїнців особливо урочистими. Їх проводили лише у певні дні, пов'язані зі взаємним розташуванням на небі Сонця і Місяця. Цю віковічну духовно-обрядову традицію протоукраїнців пізніше перейняли і християни. Тому, як і тисячоліття назад, Великдень переважно святкують у першу неділю, що іде за весняним рівноденням та першим повним Місяцем.

Одним із виразних провісників весни ставала поява яєць у пташиних гніздах. Люди вважали чудом, що з-під схожої на камінець яєчної оболонки виводиться жива істота – пташеня. Очевидно, птахи могли вважатися в сиву давнину символами неба, даючи уявлення їхній пов'язаності із силами Землі та Космосу. Окрім того, молоді пташині яйця були безцінною їжею, джерелом здоров'я й енергії. Тому символом Великодня, і не тільки в українців, були і є курячі яйця, замальовані в один тон КРАШАНКИ і ГАЛУНКИ чи змережені візерунками ПИСАНКИ.

Але чому вони так по-різному називаються?

Відповідь слід шукати в доісторичній мові найдавніших мешканців Поділля та Буковини. Цю мову вчені називають індоєвропейською, хоча її можна вважати протоукраїнською. Бо основна маса древнього люду, що спілкувався цією мовою чи її діалектами, мешкала саме на теренах Праукраїни – від Дону і до Сяну та Дунаю. Англійський лінгвіст XIX ст. сер Мон'єр нарахував близько 170 тисяч слів цієї мови та їх форм, успадкованих писемною мовою древньої та середньовічної Індії – санскритом.

Ключем до розгадки походження назв великодніх обрядових яєць є індоєвропейське ймення яйця – АНЬДЯ. Якраз основа цього слова -АН- збереглася у всіх трьох назвах. Водночас у праукраїнців були слова ПЕСА – прикрашання, орнамент, ПЕСАНА – красиво прибраний, прикрашений. Особливу – чудесну – роль предмета позначали словом АНТА.

Крім цього, словом КА називали сонце, душу, час, радість, воду.

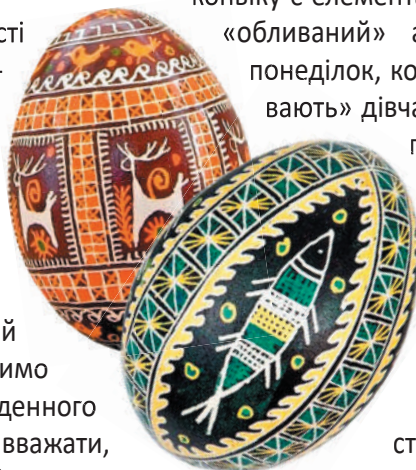
Так у глибинах тисячоліть у мові праукраїнців з'явився триєдиний словесний образ – ПЕСА (прикрашання, орнаментування)+АНДЯ (яйце)+КА (сонце, радість душі й тіла). Але вимовити одним духом таке слово-речення неможливо. Тому в усній вимові воно могло звучати спрощено і майже по-сучасному – ПЕСА+АНД+КА у значенні «прикрашене орнаментом яйце-сонце, символ Сонця, радості й надії на чудесне буття душі й тіла». А далі вже українці закарбували цю назву в нашу мову як ПИСАНКА.

Цікаві дані маємо і щодо походження слова КРАШАНКА. Чернівчанин Степан Карачко дослідив, що така назва більше поширена в північно-західній – передгірській і гірській частині Буковини, але практично відсутня на її півдні.

Аналізуючи її древність, знаходимо в першооснові індоєвропейські слова КРІЯ (жертвоприношення, жертвний обряд), АСАН (кров) та вже описані вище АНЬДЯ (яйце) і КА (сонце, радість). Отже, зміст цих слів переконує в тому, що КРІЯ+АСАНА+АНЬДЯ+КА тобто «великоднє, фарбоване жертвовою кров'ю чудесне яйце – символ Сонця, радості й надії на процвітання» – були звареними у крові жертвової тварини пташиними яйцями для використання в дохристиянському великодньому обряді пастуших спільнот на ознаку їх вдячності за відродження Сонця та в ім'я їх господарського процвітання.

Відгомін цієї традиції вбачаємо нині у різноманітності їжі тваринного походження на великодніх столах. А довжезне КРІЙААСАНААНЬДКА поступово втратило складні для вимовлення збіги звуків і спростилося до КРАСАНКА і сучасного КРАШАНКА. Крім цього, на таке духовно-обрядове призначення крашанок вказує також індоєвропейська структура і зміст слова БУКОВИНА – від БГУУ (земля, країна)+ГАВІ (бик, корова)+ІНА (сильні, багаті) тобто «край худобою багатих».

Також з обставинами життєдіяльності наших найдавніших пращурів переплітається назва великодніх яєць – ГАЛУНКА. Це єдиний у світі термін, яким називають фарбоване в один колір великоднє яйце, зварене у рослинних барвниках (листі, цибулинні). За висновками Степана Карачка, ця назва поширена у південній, бесарабській частині Буковини. Крім того, ми знаходимо її вживання по всьому Поділлі – від південного Тернопілля до Вінниччини. Є підстави вважати, що ця назва зародилася на прабатьківщині українського землеробства. А наш землероб споконвіків найбільше звертається у своїх молитвах до

Землі, Неба і Води в надіях і сподіваннях на надійний і багатий врожай. Тому й назва ГАЛУНКА закріпила в собі праукраїнські слова ГАЛА (земля або вода), УННА (мокрый) та, знову ж таки, КА, що містять обидві попередні назви.

У сукупності словесний образ ГАЛА+УННА+КА утворював значення «обрядове мокре яйце – символ великоднього Сонця, Землі й Води, радості й надії на процвітання». Тому й не дивно, що ГАЛУНКИ споконвіку є елементами веселих обрядів у так званий «обливаний» або «волочильний» великодній понеділок, коли парубки «поливають» і «обливають» дівчат, тобто очищають їх водою, благословляючи на продовження нашого роду.

На об'єктивність цього висновку вказує і походження складної назви БЕСАРАБІЯ, народженої злиттям індоєвропейських слів БГУУ (земля, країна)+ САРІЙ (виробляти, здобувати)+РАЙ (багатство)+БІЙА (зерно). Ця сума утворювала поняття «земля, де виробляють багато зерна», що ідентифікувало мешканців цього великого краю саме як землеробів.

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

(Продовження з 9 с.)

Серед викладачів цього богословського навчального закладу виділявся хорватський поет Спиридон Петранович, який у своїх лекціях закликав до спільних дій румун, хорватів і русинів у боротьбі проти мадяризації, проти винищення слов'янських народів. Саме під впливом цих ідей Августин Волошин пізніше писав: «Познавати історію народу і людства так, аби в дітях розвивалася любов народна і міжнародна і аби... присвоїли собі на правду людське почуття (чутство) в напрямі тривалого поліпшення себе і людства»²⁷. Ці слова не втратили своєї актуальності по цей день.

Емілія Дутка так писала про освіту Августина Волошина: «Перше шкільне свідоцтво, яке він одержав, збереглося з четвертого класу початкової школи. Його дата була 27 червня 1884 р. Видане було в Ужгороді. Матурував (атестат зрілості здав) в ужгородській

гімназії, в навчальні роки 1891-1892. Богословські студії проходив у 1892-1896 рр. в Ужгороді і в той самий час в Будапешті приватно студіював математику і фізику. 6 жовтня 1896 року заручився з Іреною Петрик, донькою професора гімназії і того самого року одружився з нею. Через рік, 21 червня 1897, одержав диплом учителя для початкових (основних) шкіл з мовами навчання мадярською і руською. Диплом учителя для горожанських шкіл здобув у Будапешті 26 квітня 1900 року. За викладача півцеучительської семінарії в Ужгороді був визначений 30 вересня 1901 року. 7-21 липня 1902 р. взяв участь у курсах в Будапешті (свідоцтво з 27 липня 1902). Директором півцеучительської семінарії в Ужгороді був іменований декретом від 5 березня 1902 р., виданим у Відні. Від Українського вільного університету в Празі 30 жовтня 1938 року одержав звання почесного д-ра прав (JUDr) honoris causa»²⁸.

(Далі буде)

²⁷ Вегеш М., Туряниця В. Короткий життєпис Августина Волошина (1874-1945). Ужгород, 1995. С. 6.

²⁸ Басараб В., Вегеш М., Сергійчук В. Августин Волошин. Нові документи і матеріали про життя і смерть президента Карпатської України. Ужгород, 2006. С. 76.

Володимир АНТОФІЙЧУК

ТВОРЧИЙ ДЕБЮТ СЕРГІЯ ГАКМАНА

31 січня ц. р. переповнений зал Чернівецької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Михайла Івасюка щедрими оваціями щиро вітав знаного ученого-політолога і громадсько-культурного діяча Сергія Гакмана. На цей раз він, автор оригінальних оповідань, кожним своїм артистично озвученим твором відкривав слухачам досі незнану їм грань власного іскристого таланту – таланту самобутнього письменника. У перервах між читаннями виступав

ще один представник талановитого роду – скрипаль-віртуоз, заслужений артист України Микола Гакман, виконуючи мелодії зі світової класики та українського й румунського музичного фольклору. Це було воістину своєрідне мистецьке дійство двох рідних по крові й духу братів, що тривало понад три години й душевно дарувало вдячній публіці велику естетичну насолоду.

Привабливість оповідань Сергія Гакмана в тому, що вони засновані на конкретних життєвих реаліях. Таким чином, їх, за певної умовності, можна зараховувати до мемуарного чи навіть

документального жанру. Та водночас вони написані за всіма канонами художнього твору, позначеного чіткою композиційною організацією тексту й несподіваними сюжетними поворотами. Низка подій, оповитих дотепним гумором, а подекуди й легкою іронією, послідовно вибудовується тут в художньо-естетичну цілісність, що поступово підводить реципієнта до логічного висновку. Крім того, вони промовисто демонструють ті віковічні морально-етичні норми поведінки, що вироблялися народною свідомістю на основі християнських цінностей, із усією відвертістю та категоричністю відкидають усе те, що межує із насиллям, ненавистю і приниженням людської гідності.

Запропоноване увазі читачів «Нашого голосу» оповідання «Мій дід Флоря» – перша літературна публікація Сергія Гакмана. Хай це буде приємним сюрпризом для нього, початкуючого автора, й додатковим стимулом для подальшої художньої творчості.

Сергій ГАКМАН

Мій дід Флоря

Це був звичайний селянин з великої родини, мав ще четверо братів. І всі п'ятеро сильні та з характером. Цей характер особливо яскраво виявлявся в юності, коли в селі відбувалося храмове свято. Село велике, парубків багато. Пригубили вина – треба з'ясувати, хто має більшу силу в руках. Отож зіткнення у двобої підпилих парубків стало мало не традицією. Всі молодші Кіцаки тоді шикувалися колом й могли битися мало не з половиною села! Перемагали! Але, як пізніше розповідали не раз моїй мамі, з'являлася її бабуса, тобто мати цих хлопців, з маленькою лозиною в руках і... все: вони, опустивши голови, слухняно йшли за нею додому. Бо повага до мамі переважала їхні власні амбіції.

Дід Флоря був привабливий, широкоплечий, мав великі натружені руки з потрісканою від роботи шкірою. Гордовитий і норовливий. Часом суворий. За

довгі роки перебування на армійській службі – під час демобілізації з війська якраз розпочалась війна, що змусило не скидати військову форму ще досить довго, – дід виробив особливу ходу, якої не було ні в кого з чоловіків села. Навіть коли йшов полем, то мовби на параді, чітко відбиваючи кирзовими чобітьми крок.

Ще скажу: гордовитість і суворість в ньому поєднувалися з добротою та неймовірним людським теплом, турботою. Якось влітку дід пішов косити сіно. І взяв із собою наймолодшого мого брата Валерика. Він ще й до школи не ходив... Раптом розпочалася злива. Дідусь Флоря кількома рухами спорудив маленький курінь для нього, розстелив всередині піджак і поклав на нього Валерика. Той одразу заснув. Коли прокинувся на самоті, йому стало страшно. Визирнувши з куреня, він побачив мокрого до останньої нитки дідуса, який терпляче чекав, коли онучок прокинеться.

Односельці його поважали, а молоді хлопці навіть побоювалися. Коли будували канатний міст через

річку Дероглу, який мав з'єднати дві частини Остриці, він навіть утік з лікарні, де лежав з радикалізмом, щоб допомогти в будівництві. А коли в селі гуляли весілля, його запрошували відповідальним за охорону спиртних напоїв. Бо то чесний і непідкупний чоловік, який нікого й нічого не боявся!

Ще в румунський період закінчив два класи тодішньої школи. Це було навіть непогано, проте перехід на кирилицю, що стався в радянські роки, був для нього складним випробуванням. Спочатку читав по складах – дуже важко. Але щовечора, повернувшись втомленим з роботи, він після вечері ставав посеред кімнати під лампою й уперто та наполегливо читав усе, що було опубліковано в щоденній у ті часи газеті «Зоріле Буковиней».

Був людиною сильною духом і тілом. Коли ж у нього запитували, до якої соціальної верстви він належить, то навіть у свої понад 70, весело підморгнувши, відповідав, що до молодіжної. Я не раз дивувався з нього, коли він піднімав задні колеса підводи після розвантаження, щоб розвернути її в нашому дворі, що нагадував літеру «Г», бо лише так можна було виїхати на дорогу.

А то ще таке. Коли мені було десь 8 років, я побачив через паркан, як недалеко від нашого дому б'ються підпалі на храмовому святі парубки – сумна традиція. Бійка була жорстокою, в руках миготіли штахетини й навіть кастети. І раптом дивлюся – дід Флоря. З головою в руках, мало не криком криючи матом (завдяки службі в армії він був неперевершеним «фахівцем» у цьому жанрі), він швидко наближався до розпашілих і злих парубків, що й не думали припиняти бійку. Але вони побачили рішучого й сердитого діда якимось боковим зором. І раптом повтікали, хто куди! Проте на землі лежало кілька пораниених забіяк. Дід перетягнув їх до себе у двір і наказав жінкам надати їм хоч якусь допомогу. Пиймавши мій захоплений погляд, буркнув:

– А ти чого стоїш? Швиденько клич сюди Доріку! Сумку нехай візьме, ту саму, вона знає, яку...

Наша сусідка Доріка навчалася вже на останньому курсі медичного інституту. Дуже добре вчилася. Сусіди це знали й часто кликали її на допомогу. До речі, одного разу вона врятувала мені життя, відгукнувшись на поклик діда.

Трохи пізніше, ввечері, мене відправили до сільського коваля сказати йому, щоби забрав свого сина, який отримав у бійці такі рани, що й не міг ходити.

І ще пам'ятаю одну бійку: билися наші односельці з такими ж, як вони, хлопцями із сусіднього села – теж було храмове свято. А поруч, на галявині, їхні ровесники танцювали. Нібито бійка закінчилася, але ж якби то для тверезих... Випитий без міри самогон затуманив «бійцям» розум, і вони, підтримувані юр-

бою, повели одного з «чужаків» до найбільшого в нашому селі колодязя «дядька Загарюка» (метрів з шістдесят углиб сягало його дно!), щоб туди вкинути бідолашного невдаху. Шансу вирватися з їхніх рук у нього не залилось жодного, бо його міцно тримали з обох боків. Помаранчева нейлонова сорочка – писк тодішньої моди – була вже порвана на клапті. Дорога до колодязя тягнулася попід довгий паркан, що навпроти сільського майдану, де в стрімкому ритмі танцю кружляли розпашілі пари під пильним спогляданням місцевої публіки старшого віку. І от забіючи перед хвірткою побачили діда Флорю. Він стояв, як укопаний, широко розставивши ноги й навперейми тримаючи вила, а відтак грізно кинув у їхній бік кілька слів смачної лайки й чітко накреслив лінію перед собою, що означало: далі йти не можна. Місцеві відкрили роти, але ті з учасників екекції, які добре знали діда, попередили: «Це Флоря Кіцак! З ним не зачіпаймося!» І почали розходитися, кожен у свій бік. Неочікувано! Залишилися тільки ті, що тримали жертву руками. Дід наблизився до них, не випускаючи з рук вила, схопив постраждалого за потилицю і штовхнув поперед себе.

– А ну до двору, дурню, – гримнув на нього й знову став перед ворітьми. Розчарована юрба вмить розійшлася.

А це вже мені старший брат розповів. Одного літнього недільного ранку на величезному пустищі старші люди випасали корів: так було заведено в багатьох родинах, щоб у неділю дати спочинок дітям і внукам, які були пастухами 6 днів на тиждень. Дід Флоря теж був там, спокійно розмовляв собі з жінками. Раптом ні з того, ні з сього люди з криком почали тікати. Що сталося? То зірвався з припони племінний бугай. Треба сказати, що ті бики, загалом дуже агресивної поведінки, підпускали до себе лише тих, хто їх годував. Усі встигли втекти, окрім діда. Він, щоправда, і не збирався тікати, стояв незворушно, й раптом у якусь мить несподівано схопив бика за роги й... повалив на землю! Бик підскочив і, ревучи, втік подалі.

А як цікаво було в дитинстві, коли ми взимку разом з дідом та батьками лушили кукурудзу, щоб згодом змолоти її в млині. Кукурудза сохла на горищі з осені. Сухі початки складали в мішок й акуратно били по ньому товстою палицею – десь приблизно такою, як сучасна бита. Тоді висипали кукурудзу з мішка в корито, встановлювали його на тапчан, сідали навколо й лушили зерно з кукурудзяних качанів. Там, правда, залишалося вже небагато зерен. Наші успіхи, безумовно, були непорівнянні: дідусь своєю сильною й великою рукою знімав зерно з усього початку одним рухом, а ми своїми дитячими ручками – по декілька зерен.

(Продовження на 16 с.)

Мій дід Флоря

(Продовження з 15 с.)

Процес тривав цілий день, треба було очистити всю кукурудзу, а її було багато, бо ж ніхто не найматиме підводу заради одного-двох мішків.

Природно, нам, малим, дорослі розмови, які ми мали можливість слухати, були найцікавіші. Особливо ж розповіді дідуса про війну, на якій він був капралом кінної жандармерії. Отоді, біля тапчана, я й дізнався, що діда двічі понижували у званні до рядового за те, що він викидав у вікно (разом з рамою – оце сила!) сержантів, що знущалися над солдатами. У нього було загострене відчуття справедливості, стерпіти приниження товариша по службі він не міг.

Також ми дізналися, що в роки війни бабуса Єлизавета (в селі її кликали Саветою) була ув'язнена через свою віру. Вона належала до протестантської церкви назаретян, що була, як і решта протестантських церков, заборонена указом Іона Антонеску. Згідно з цим указом, протестанти, а також євреї та більшовики мали бути інтерновані.

Дідусеві час від часу надавали короткі відпустки, й він їздив у рідне село, щоб відвідати своїх трьох дітей. Під час чергового візиту сталася непередбачувана, спровокована указом Антонеску, оказія: як тільки дідусь увійшов до хати, за ним убіг переляканий до смерті чоловік, що буквально видихнув кілька слів:

– Я єврей, вони хочуть мене вбити!

Дід моментально зачинив двері на ключ, а чоловіка відвів до задніх дверей – такі були в нашому домі, відчинив їх і вказав рукою на яр за нашим городом, пояснив, як тим яром та городами добратися до Прута, на протилежному березі якого вже був Станігорський ліс.

Зачинив і ці двері на ключ, а впоперек перед ними швиденько поскладав мішки з борошном, трохи посипавши ним навколо. Тільки витер залишки борошна зі взуття, як почув грюкіт у двері. Мусив відчинити. Перед порогом стояв патруль, очолюваний німецьким офіцером.

– Де єврей, який побіг до вашого дому? – жорстко запитав офіцер діда.

– Нікого в мене не було, – відповів той.

Офіцер наказав обшукати дім. Шукали скрізь, навіть на горищі й у підвалі. А не знайшовши нікого, німець зі злістю запитав:

– Кажі, куди ти сховав єврея?

– Та не було тут нікого! – наполягав на своєму дід.

– А твій сусід каже, що бачив, як єврей забіг у дім до вас, – допитувався німець.

– А ви кому вірите, цьому дурневі чи капралу союзницької армії?

Офіцер ехидно всміхнувся, махом розвернувся і відвісив доброго ляпаса розчарованому сусідові.

Дідусь розповів, що сусід той випадок не забув. Коли в 1944 році повернулася в наші краї советська армія й органи НКВС розшукували й арештовували румунських жандармів, сусід діда здав. Така вже була в нього мерзенна натура – здавати. Говорили, що він невдовзі помер – п'яний замерз у сніговому заметі. Кажуть, це було майже на дорозі. Але, мабуть, ніхто не захотів порятувати його.

А дідусеві пощастило! Слідчий, який вів його справу, вирахував, що саме дід Флоря врятував його си-на від вивезення до Німеччини. І захотів віддячитися. Як дід зумів таке вчинити? Коли вивозили до Німеччини молодь з одного села на Хмельниччині, двоє підлітків так гірко плакали, що дідові стало їх дуже жаль. Він (був у формі капрала) підійшов до німецького солдата-охоронця, сказав, що це його родичі, й попросив відпустити хлопчаків. Німецький солдат погодився відвернутися на якийсь момент, але натякнув на могорич.

Могорич, звичайно, був.

А от як допомогти дідові Флорі, як його врятувати? І придумали таке: влаштували показовий суд у тому селі, де він служив. Це було правильне рішення, бо все село заступилося за Флорю. Як свідчили селяни на суді, дід Флоря, коли німці добряче напивалися, роздавав людям зерно, з єдиним попередженням – щоб добре сховали. Це допомогло людям вижити. І ось румунський жандарм виправданий советським судом. Майже неймовірно! Але так сталося.

Я добре запам'ятав, як одного разу під час спільного чищення кукурудзи всією сім'єю, коли ми, перетворившись тільки на слух, щоб не пропустити те, що розповідає про війну дідусь, почули від нього несподіване запитання: чи знаємо ми, що на війні головне, найважливіше?

– Само собою, – відповіли ми з усім своїм піонерським завзяттям. – Убити якомога більше ворогів.

– Малі ви й ще дурненькі, – добродушно посміхнувся він. – Головне на війні – залишитися людиною.

Ми, звичайно, не все зрозуміли, але запам'ятали.

І сьогодні, коли наша країна вже десятий рік страждає від звірств війни, ми готові це підтвердити: головне на війні – залишатися людиною!

Ось це про мого дідуса, батька моєї мами, Кіцака Флорю Івановича.

**З румунської переклала
Парасковія НЕЧАЄВА**

Алла АНТОФІЙЧУК

ТЕКСТИ ЕПІСТОЛЯРНОГО СТИЛЮ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Зі стилями мовлення учні знайомляться під час вивчення теми «Текст». Вивчення поняття «стиль мовлення» у процесі опанування систематичного курсу української мови дає можливість точніше визначити зміст стилістики, її обсяг, наблизити стилістику шкільного рівня знань до наукової, у якій це поняття є базовим. Мета навчальної роботи зі стилістики – ознайомити учнів з основними стилями мовлення і їхніми базовими рисами, навчити відмежовувати стильові різновиди тексту один від одного, формувати навички доцільного застосування лексичних, словотворчих та граматичних одиниць усіх стилів. Таку роботу впроваджують і на теоретичних уроках, і на уроках з розвитку зв'язного мовлення, а також при засвоєнні програмового матеріалу в процесі аналізу функціонування мовних засобів у різностильових текстах.

Мовознавці дотримуються виділення п'яти основних стилів мовлення: науковий, офіційно-діловий, публіцистичний, розмовний і художній. Така класифікація є найбільш прийнятною в роботі зі стилістичними аспектами мови, частково й літератури, зважаючи на те, що шкільна програма передбачає вивчення особливостей саме цих стилів мовлення. Однак учні повинні знати, що лінгвісти виокремлюють також інші стилі мовлення, зокрема інформаційний, конфесійний, епістолярний.

Вивчення кожного стилю передбачає відповідну послідовність, а саме:

- 1) з'ясування комунікативної ситуації, в якій реалізується конкретний стиль;
- 2) вибір теми висловлювання відповідно до конкретного стилю;
- 3) визначення мовних ознак стилю.

Система вивчення стилістики виформовується з урахуванням особливостей кожного стилю мовлення. До її змісту включено не лише теоретичні поняття, а й уміння та навички, що формуються в учнів під час засвоєння відомостей про стилі мовлення, точного, доцільного використання методів та прийомів роботи, різних типів завдань зі стилістики. Під час вивчення стилістики та її норм, учні отримують знання про

основні мовленнєві стилі, вчать їх розмежовувати, послуговуватися засобами виразності кожного зі стилів, а також вчать володіти основними стилістичними засобами та прийомами української мови.

Робота зі стилістики базується на знаннях учнів про категорію тексту, його структуру, а також про типи й жанри мовлення. Опанування й аналіз будови текстів відкриває широкі перспективи для удосконалення зв'язного мовлення учнів, розвиває здібності та навички цілісного стилістичного аналізу текстів різних типів. Вивчення стилістики забезпечує мінімум наукових знань, що є необхідними для формування в учнів умінь та навичок зв'язного мовлення. Саме тому основна робота проводиться на уроках зв'язного мовлення. Однак ця робота буде більш ефективною за умови проведення її в процесі вивчення всіх розділів мовознавства, що передбачені шкільним курсом української мови.

За умови методично правильної подачі вчителем засадничих понять стилістики учні вільно легко відрізняють тексти різних стилів один від іншого, розуміють, чим зумовлена своєрідність стилів, знають, які стильові ознаки властиві конкретним стилям, як впливають на стилі позамовні чинники тощо.

Учні легко відповідають на запитання на кшталт:

- Що впливає на формування стилю?
- Яка мета висловлювання в певному стилі?
- Як будуються тексти різних стилів?
- Яку функцію виконують стилі мовлення?
- Які основні ознаки кожного стилю?

Учні розуміють та усвідомлюють, що кожен стиль мовлення сформований за певних мовленнєвих обставин, які базуються на понятті мовленнєвої ситуації, що тексти різних стилів, залежно від змісту та обставин мовлення, від мети висловлювання можуть виконувати різні функції: функцію спілкування, функцію повідомлення, функцію впливу тощо.

Учні повинні знати, що **епістолярний стиль**, як окремий стиль, обслуговує специфічну сферу людської комунікації та регулює особистісні (рідше колективні) стосунки.

(Продовження на 18 с.)

ТЕКСТИ ЕПІСТОЛЯРНОГО СТИЛЮ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

(Продовження з 17 с.)

Учні повинні знати, що **епістолярний стиль**, як окремий стиль, обслуговує специфічну сферу людської комунікації і регулює особистісні (рідше колективні) стосунки. Учитель повинен донести учням систематизовану навчальну інформацію про основні ознаки епістолярного стилю, що базуються на потребі реалізації комунікативно-прагматичної єдності **я – ти** (автор листа – адресат). На конкретних прикладах варто пояснити, що репрезентація автора й адресата в епістолярних текстах маркована звертаннями, формулами привітання та прощання, підписом, які є обов'язковими компонентами епістолярного тексту. Обрамлення комунікативної єдності **я – ти** реалізується не лише у відборі вказаних обов'язкових компонентів: привітальних та прощальних формул, звертань, підписів, але також й у відборі лексичних та синтаксичних засобів, у специфічному використанні графічних прийомів, у розподілі тексту листа на абзаци – тобто цілісній організації епістолярного тексту.

Учні володіють знаннями про те, що будь-який функціональний стиль має дві сторони – лінгвальну (особливості побудови мовлення) та екстралінгвальну (особливості ситуації спілкування), причому друга багато в чому зумовлює й породжує першу. З огляду на це школярі осмислено сприймають інформацію про характерні ознаки листовного спілкування, для якого в інтралінгвальному аспекті характерні, наприклад, широке використання слів, пов'язаних з процесом письмової комунікації: дієслова (*писати, відповідати, отримувати, адресувати*); іменники (*лист, бандероль, відповідь, послання, телеграма*); прислівники з темпоральним значенням (*учора, сьогодні, завтра, увечері, зранку, незабаром*).

До екстралінгвальних параметрів епістолярного стилю вналежнено: намір, мету й конвенційність між адресатом та адресантом епістоли; характер епістолярної комунікації: спілкування та повідомлення, тобто обмін інформацією, ідеями, побажаннями, думками, що виражають індивідуальні мотивації авторського «я»; мовні правила поведінки; відірваність у просторі та часі взаємного спілкування.

На основі навчальної інформації вчителя учні можуть зробити висновок, що епістолярний текст має низку типових категорійних ознак: належить до писемного мовлення, має риси монологу й діалогу,

характеризується як підготовленістю, так і спонтанністю; має чітку структуру стандартних компонентів; листування – це діалог, віддалений у часі й просторі; а отже, основні характеристики епістолярію – це етикетність, політематичність, особистісна орієнтованість, узгодженість на основі спільних знань, діалогічність у складі загального процесу комунікації.

Пропонуємо систему вправ і завдань, в основі яких епістолярні тексти Ольги Кобилянської, що їх можна застосовувати на уроках української мови під час вивчення різних тем з лексикології, стилістики, морфології, синтаксису.

Вправа 1.

Прочитайте фрагменти листів Ольги Кобилянської. Випишіть звертання. Поміркуйте, якими частинами мови виражені ці звертання та чим вони поширені.

1. Високоповажаний пане доктор! Приходжу до Вас з великою просьбою. <...> Хочу Вас просити, високоповажаний пане доктор, чи не були би Ви ласкаві дозволити, щоб перша часть Вашої прегарної розвідки «Русько-українська література» увійшла яко попереднє слово до зібраних новел? 2. Дорога панно Геню! Бійтеся Бога, де ж я ся на Вас гніваю? За що? З якої причини? 3. Дорогий Хтосічок! Хтось до дорогого біленького та давно не обзивався, що аж встидно тепер писати.

❖ *Поясніть, чому займенник **Ви** Ольга Кобилянська пише з великої літери.*

Вправа 2.

Прочитайте фрагменти листів Ольги Кобилянської. Випишіть порівняльні звороти. Поміркуйте, яку функцію виконують порівняльні звороти в епістолярних текстах.

1. Сходжу на гувернантку і стану, щодо тону, як Ярошинська 2. Ви те самі повинні знати, бо написали-стеся не раз про різне доста, а все було, як горохом до стіни, – може ні? 3. ...А тепер я там так сиджу, як стара попадя. 4. Пише до мене, як до свого ідеалу, але я вже не можу «реагувати» на ту теплоту серця, пропало. Я була для неї вірна, як собака, але вона сама відпхнула мене від себе. 5. Від кого іншого не довідаєтеся Ви нічого про мене, бо я живу, як каже одна руська приповідка: «Як миш в дірі». 6. ...Тай час так сплинув, що, як то кажуть «як з батого тріснув».

- ❖ Порівняйте роль порівняльних зворотів у художньому та епістолярному стилях.

Вправа 3.

Із поданих речень випишіть займенники. З'ясуйте, до якого розряду вони належать.

1. В тій розвідці сумує Франко над долею Гольца. Він, Гольц, сповнив вже свою задачу... 2. ... Я не Кобринська, що де стане, там заговорить. А знов ні сеє, ні тее я писати не хочу, а до читання перед всіми людьми я врізлива, і виходить – я не можу. 3. ... Грушевський цілком не бачить те щось, що спонукає людей читати книжку по раз другий! Він там не бачить жадного чуття і жадних думок, лиш просту фабулу. 4. Я Вам споминала, що один з патріотів збирається щось про «Царівну» написати, але се все своєю дорогою, тому не думайте, що се буковинці написали, так остро не був би жоден писав.

- ❖ Випишіть з тексту власні назви та дайте письмове їх тлумачення.

Вправа 4.

Випишіть прислівники. Визначте, до якого розряду належить кожен.

1. Втім, може, і правда, що я чуюся часами далеко молодшою як я є. <...> Часом, правда, і дуже зле, але скажіть самі, що робити? 2. Ваша проповідь до руської читаючої публіки писана найлегше і цілком по-модному... 3. Дуже, дуже талановито писано, для Вас буде се подвійно цікаво. <...> Надзвичайно цікаве і живо представлене, я цілком одушевилася тим, і тому не можу повздержатися не посилати Вам його. 4. Вона дуже значна особистість в Парижі... <...> Приїдьте, приїдьте. Се буде прекрасно... 5. Я дуже довольна, що Ви вишлете щось Вороному до альманаху. Бо Ви часом дуже дивні. 6. Я боюся, що Ви отсе зараз зморщите страшенно чоло і скажете kurz und bünding «не дам». 7. Дуже зайняті тепер будівлю «Народного дому». Вже геть, геть давно розібраний, та й робітники снуються коло нього, як мурашки.

- ❖ Дайте лаконічну письмову відповідь: як виявляють свої стилістичні функції прислівники у художньому, розмовному, публіцистичному та епістолярному стилях?

Вправа 5.

Випишіть з поданих епістолярних фрагментів службові частини мови у три колонки – прийменники, сполучники, частки. Окремо випишіть вигук.

1. Не гнівайтеся, що я клопочу Вам саме тепер голову, але я мушу вже сю книжку віддавати (термін минув ще 17), і мені прикро, щоби Ви те не знали, що там є ладне. 2. Я би навіть хтіла, щоби мені те співали, коли умру, так страшно люблю ту пісню... 3. Йой, так зле, що Ви так далеко! 4. Що він знає, чим мені німеччина ставала в голоді і холоді духовнім! Що він знає!.. 5. Дам Вам його прочитати. Таке невинне, страх! 6. ... І мені стало, начеб я опинилася між білими квітами. Стільки преніжної чистоти! Стільки ідеальної краси! 7. Але саме для них нема раю. Ані для Вас, ані для мене, ані для інших таких, як ми, нема раю, пане Стефаник. 8. Я лиш була нездорова і додому була з'їхалася потрохи родина, і не було ані як, ані де писати. 9. Якби Вам можливо було, і то без всяких труднощів і видатків, – то будьте добрі, пане Стефаник, і зробіть ту потіху, та й вишліть (лиш вважайте, аби не те, що я вже мала), і напишіть, доки можу держати.

- ❖ Зверніть увагу, які з вигуків репрезентують просторічне чи діалектне мовлення.

Вправа 6.

Проаналізуйте подані речення з епістолярного спілкування Ольги Кобилянської щодо функціонування в них риторичних фігур. Визначте їх типи (риторичні оклики, риторичні питання).

1. Питаєте, чи не їжджу навіть до Болехова? 2. Але з тим мусите погодитися, що резонатори можуть бути лиш з смерекового дерева – з того, котре я так страшно люблю! <...> Мені лиш страшно і тісно на душі, як Ви так довго-довго мовчите! 3. Вже аж тепер Ви на мене загніваєтеся, що я так довго не писала! 4. Вашу книжечку я бачила у брата мого, що купив її собі – але як же вони її погано прибрали! 5. ... І мені стало, начеб я опинилася між білими квітами. Стільки преніжної чистоти! Стільки ідеальної краси! 6. Не повірите, який з мене був «робітник» за останній рік і як мені треба душу відсвіжити! 7. Міркуйте, як се неінтелігентно сказано!

- ❖ Пригадайте, для яких стилів мовлення характерні риторичні фігури.

Гадаємо, що запропонована система вправ буде ефективною під час засвоєння матеріалу зі стилістики за умови дозованої подачі інформації у процесі вивчення лексичних, фонетичних чи граматичних тем.

~~~

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XCVIII)

Літературознавство.

39. Дослідницькі напрямки.

17. Українсько-румунські зв'язки
періоду літературного бароко

(Продовження з № 357)

Про вірш Григорія Сковороди «Всякому городу нрав і права», лише тематично схожий (показом марноти життя) з «Посланням першим», на даний момент відомо значно менше: як класичний зразок соціальної сатири в давній українській літературі, він був написаний у селі Ковраї десь у 1758-1759 рр., коли автор перебував у панському маєтку в ролі вчителя і пильно придивлявся до життя селян-кріпаків, гостро реагував на жорстоке ставлення до них. Отож, вірш, згідно із сучасним українським літературознавством, спрямований проти адміністративних заходів Катерини II вкінці 60-70-х років, заведених в положення «Учреждения для управления губерний» (1776).

Сатиричну складову – тематично співзвучну спільність *марноти життя* бароково-філософського вірша Григорія Сковороди «Всякому городу нрав і права» та Емінескової розлогої романтично-космогонічної поеми «Послання перше» слід пов'язувати з витоками із «Екклезіаста» (екклезіаст = проповідник) – книги Старого Завіту, написаної за часу царювання Соломона (з 970 р. до н.е. до приблизно 930 р. до н.е.), приблизно 935 р. до н.е., в якій вказується, що премудрий Соломон, намагаючись знайти сенс тимчасових людських речей, мирських задовольень «під сонцем», тобто земних (наукові відкриття, мудрість, філософія, архітектура, статки, веселощі, алкоголь), виявив, що все це є безглуздою, марною справою, розчаровуючим заняттям – «Марнота марнот, усе марнота», бо без Бога немає правди й сенсу життя. Цей підсумок не безпосередньо, а синонімічно-метафорично поданий Сковородою як контрастний християнський поступ стосовно мирських дій:

А мні одна тільки в світі дума,
А мні одно тільки не йдет с ума
.....
А мні одна тільки в світі дума,
Как би умерти мні не без ума, –

щоб постати на «допит» перед Всевишнім із «совістю, як чистий кришталі». Причина поетового неспокою,

по-друге, полягає в тому, що його як людину чесну турбує несправедливість світу, потворні явища сучасної його дійсності. Цікаво відзначити, що всі сквородинівські мирські дії «під сонцем» співзвучні зі соломоно-екклезіастськими, тільки вони деталізовані сучасними Сковороді аспектами суспільного життя: соломоно-екклезіастську тему *архітектура*, наприклад, ілюструє сквородинівський віршовий рядок:

Тот строїт дом свой на новий манір,

соломоно-екклезіастську тему *статки* (багатство, власність) деталізують сквородинівські відзначення:

*Тот непрестанно стягает грунта,
Сей иностранни заводит скота;*

соломоно-екклезіастській темі *веселощі* відповідає сквородинівське відзначення:

Сих шумить дом од гостей, как кабак;

соломоно-екклезіастській темі *мудрість* відповідає сквородинівське відзначення:

С диспут студента тріщить голова,

яке (відзначення), на мою думку, не є «засудженням схоластичної освіти, яка завдавала «спудеям» великих мук», як зазначено в сучасному аналізі твору («Всякому городу нрав і права». Аналіз – *Dovidka.biz.ua*). Відзначення Сковороди має на увазі зовсім інший факт: студентські змагання в західноєвропейських університетах (можливо, і в українських навчальних осередках часу Сковороди) у висуванні й обстоюванні в завзятих диспутах своїх гіпотетичних ідей/гіпотез. Котрий зі студентів-диспутантів висував більше гіпотетичних ідей і в захопленому диспуті переконливо доводив свою правоту, той уважався переможцем.

Чимало інших сквородинівських відзначень можна співвіднести з античними соломоно-екклезіастськими аспектами моралі, але вони очевидно відтворюють суспільні аспекти часу Сковороди:

Петр для чинов угли панської трет,
Федька купец при аршині все лжет;
.....
Ті формірують на ловлю собак;
.....
Строит на свой тон юриста права;
.....
Тот панегирик сплітаєт со лжей,
Лікар в подряд ставит мертвих людей.

Співвідносні зі соломона-екклезіастськими та із сквородинівськими мотиви наявні й у розлогій поемі «Послання перше» Міхая Емінеску, яку, як сугерує поет у перших двох її рядках, слід читати повільно й ласолубно-замислено (*lent și voluptos-gânditor*) і zarazом споглядати з місячної висоти (384 400 км, як визначають астрономи) космічний спектакль/виставу найрізноманітніших випробувань людей на землі – сили і приниження, багатства і бідності, розуму і неуму, фривольності й грандіозності, втілених у відповідні форми жаги/потягу:

*Vezi pe-un rege ce-mpânzește globu-n planuri pe un veac,
Când la ziua cea de mâne abia cuget-un sărac...
Unul caută-n oglindă de-și buclează al său păr,
Altul caută în lume și în vreme adevăr,
De pe galbenele file el adună mii de coji,
A lor nume trecătoare le însemnează pe răboj,
Iară altu-mparte lumea de pe scândura tărăbii,
Socotind cât aur marea poartă-n negrele-i corăbii.*

(Імператор у задумі, що весь світ ще не загриб,
А бідняк в журбі одвічний про насущний чорний хліб
.....

Той в люстерко задивився, чи парик сидить як слід,
Той [в оригіналі: **інший**] пірнає в час і простір –
хоче правди на весь світ,
Той пожовклі фоліанти прогляда за рядом ряд,
У прадавніх тих писаннях відшукати прагне лад,
Інший тихо прикладає у своїй тісній конторі –
Скільки золота і срібла кораблі несуть у морі.
Там старий учений лікті аж до дірок протирає –
На таблицях безконечних щось ретельно вчисляє).

Це – марнотний спектакль, бо розв'язка (як і в Сквороди) всіх пристрастей, – відзначає Емінеску, – це смерть:

*Deși trepte osebite le-au ieșit din urna sorții,
Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții
(Хоча різними вийшли з урни долі,
Однаково над ними панують промінь світла
й геній смерті).*

Не важко запримітити тематичну співвідносність вищенаведених віршових рядків Міхая Емінеску із соломона-екклезіастськими мотивами статки, го-

нотва за наживою та наукові відкриття, останній не будучи згаданий Сквородою.

Доцільно відзначити, що крім тематичної співвідносності пісні Сквороди «Всякому городу нрав і права» та «Послання першого» Міхая Емінеску, в цих творах наявна і співзвучна музична кантилена, здійснена антитетичним вичислюванням співучасників людської комедії. У Сквороди за допомогою вказівних займенників *тот* **непрестанно** *стягаєт* *грунта – сей* (або *Інший*):

Той пірнає в час і простір

.....

Інший тихо прикладає у своїй тісній конторі..

а в Міхая Емінеску – за допомогою неозначених займенників синонімічно відповідних сквородинівським – *unul* (у значенні «цей»/«сей») та *altul* (= *інший*):

Unul caută-n oglindă...

(Один задивляється у люстерко...),

Altul caută în lume...adevăr

(Інший шукає у свімі ... правду).

Цей емінесківський підхід не сприяє сатиричному показові поемних актантів, а скоріше – як учасників світової комедії.

Усе ж таки твори Сквороди й Емінеску вповні підлягають соломона-екклезіастському «присудові»: хто у полоні своїх згубних пристрастей не покладається на Бога, не знає сенсу життя, той, хоч будучи він чи царем, чи мужиком, приречений на смерть, категоричний поступ якої у Сквороди зображений так:

Смерте страшна! Замашная косо!

Ти не щадиш і царських волосів,

Ти не грядиш, гді мужик, а гді цар –

Все жереш так, как солону пожар.

У Міхая Емінеску кінцевий акт земного змагання/побивання людини зображений синонімічно тотожною із рефлексією Сквороди, а по-художньому – відмінними поетичними конструктами:

Можеш, мрійнику, на свімі все спочатку будувати,

Та твої закреслять мрії домовината лопата.

Ти, що світ хотів обняти, думку людства і епох,

Вмістиш все своє багатство серед дощок чотирьох...

(Poți zidi o lume-ntreagă, poți s-o sfărâmi... ori ce-ai spune,

Peste toate o lopată de țărână se depune.

Mâna care-au dorit sceptrul universului și gânduri

Ce-au cuprins tot universul, încap bine-n patru scânduri...).

(Далі буде)

Сидонія НИКОРОВИЧ

КАСАНДРА

(Продовження з № 357)

У хаті тісно і душно.

Касандрина мама почала лагодити в миску дар молодому. А хіба Касандра пристарала що, купила те, що треба? Купила ніби горіхів, медяників, цукру, аби покласти поміж сорочку та шал. Та який дешевий шал купила, такий підлий, як на будне. «Що та дівка собі гадала, – розлютилася мама. – На сміх нема що покласти в миску». Десь знайшла букату цукру і те все зав'язала з мискою в червоний турпан. Поставила перед Касандрою і грізно поглянула. Касандра зрозуміла. «Ой, не буде той несамовитий від неї їсти медівників, – подумала. – Ой, ні».

– Прошу, – і передала Касандра миску старшій свашці.

А свашки половилися за шию та так гуляють. Аж копів підлітає, аж квітки вилітають з ручників. Втягнули між себе Никифора. Аж тоді Касандра порушилася. Темна тінь покрила її лице, щось укололо її серце. Що за мука для неї сидіти отам за тим столом.

Свашки докрутилися аж до порога, через поріг, в хороми та аж надвір. Десять їх було, і самі молоді, а між ними Никифор. Скрипники вийшли за ними. Співаючи, гопкаючи пішли молодого дарувати. Касандра сумно подивилася Никифорови вслід. Тяжко зітхнула: коби вже по всьому, коби порозходилися.

Поволі люди розходилися, пішли за свашками.

Коби то вона вже виділася з любим, зі своїм коханим Никифором.

З містка нісся спів свашок.

Ми із-за ліса зелененького,

Ми їдем до пана молоденького.

Голос чимраз губився. Поволі розходились толокою людські постаті. Коло хати майже нікого не було. Десь далеко загавкали пси, і знов рознісся глухий спів, мов з-під землі. Хвилину здавалось, наче той голос з одного місця несеться, але чимраз почав сильнішати. Касандра вихилила через вікно голову. Глибоко віддихнула. То йшли свашки з дарами від молодого. А ніби Касандра цікава, що їй той несамовитий там нав'язав у миску. Досі був їй байдужий, якби яке дерево в лісі, але як почула, що всі з нього кепкують, і за нізачо мають, сердилась на нього. А так то весілля йшло без порядку, та не

лише на нього, але чогось на всіх сердилась, крім Никифора. Лиха була на бахурів, що товпились та витріщувались і прозивались голосно. Дружки вийшли надвір, кухарка поралась ще коло печі, а мама то щось заносила до комори, то знов виносила.

Голоси сильнішали. Касандра вже могла розрізнити силуети свашок. Між їх голоси мішався крик і сміх, і за ними тягнувся цілий ряд цікавих підлітків.

«Без них таки не може обійтися», – сердилась Касандра і пішла в хату.

Бодайсь, мамко, сто рік жила,

Щось мене породила,

Бодайсь, мамко, потревала,

Тай щось мене згодувала...

«Вже на мості співають», – подумала Касандра. Мама з кухаркою вийшла перед хати.

«В-у-у!», – загудів бубон голосно. «Іга гоп-гоп-гоп! Гі-гі-гі!» – і вже вся та юрба доходила до воріт. Касандра поволі зайшла за стіл. Тепер її свашки в молодого, – подумала. Який дивний галас, поспішні кроки. З хорім плескали в долоні і гопкали, а бубон гудів. Вже були в хаті, вже стояли перед Касандрою.

Добрий вечір вам,

Чи раді ви нам,

Чи раді чи ні,

Ми таки прийшли.

Касандра потупила в долину очі, і так їх не було видно з-під вінка, а шустка звисала аж на самий ніс.

– Прошу, пані молода, – і подала старша свашка зав'язану миску, що голосно калатала. Молода почестувала їх і знов знявся гуркіт, спів, грання. Всі скоро вийшли, наче сміялися. З гамором, співом, галасом справилися на толоку.

І знов затихло. І спокій був. А крізь відчинені вікна заглядала приманлива зоряна ніч.

Замучив сей день Касандру. Чулася ослабленою, наче по важкій праці. А ще, як не було щось по її волі, то вона все ліниво, байдуже поводитися. Не мала до нічого охоти. А іншим разом, то все горіло в її руках, і вона могла бути дуже весела.

Вона була собі дівка здорова, і треба було ще пошукати другої такої в селі. Кращі були, але делікатнішої та гіднішої таки не було.

Не розв'язувала миску від молодого. Кинула десь у кут.

Зняла обережно з голови вінок, квітки й завісила на клинок.

В хаті стало тихо. І як світла вже не було, пішла за комору і чекала на Никифора. Хіба не казав, що прийде?

* * *

По шлюбi від церкви йшли два гуртки, один справився в той кут села, а другий – на толоку. За довгим рядом боярів йшла Касандра між своїми друзками. Наче умисно, мов людям наперекір, самі багацькі та молоденькі були в молодіої бояри. То вже, відай, так Никифор хотів. А людям що зависно, а що дивно.

Зате лише кілька йшли з молодим, та й то не досягали голосом, як має бути. Ніби не могли співати, або, може, й не хотіли.

Понад усі голоси найбільше чути Никифорів голос, не жалував грудей. А хіба він три роки не ходив до молодіої? Три роки. Може, не щиро любив, і все минуло, мов сон?

А дивіться, на воротах вже чекає мама з вуйком, а в руках – колачі й сіль. Та весільні ще не дійшли до моста.

Касандра роздумувала, пригадувала собі, що то вона при шлюбi думала? Про похорон свого неня. І хіба їй не наказували, аби щось веселе думала. Бо таке буде усе життя, яка гадка при шлюбi. Та й забула взяти за пояс ту хустину, що мама злагодила з цукром та зіллям, та й не вкинула в чобіт перце з гуски, аби її життя було легке, як то перце. Де там. Заговорилося до розсвітку з Никифором, та й все забула. Бодай все лихе за неї забуло!

От вже мама до неї честує, а молода до вуйка. Вже скрипники сіли на приспу та заграли тої дрібненької, тої, що від неї кров гуляє в жилах. Знаєте, тої дрібненької, що парубків з розуму зводить, що не пам'ятаються.

Взяв Никифор молоду, а бояри кождий свою дівчину. І як днинка надто файна, і всі хлопці хвацькі, то й не дивно, що склався такий порядний танець.

Усі рушили з-за стола великої хати, треба було виводитися. Бояри половилися за руки, з одного краю на самім переді старший дружба, а на другім краю половилися дружки з молодіою. У хаті так душно, що аж млість під серце підходить, усі так і чекають скорше вийти.

Никифор палицею, що держав у правій руці, в повітрі перехрестив двері. І всі, як один, заспівали.

Вайтер, хлопці, вайтер,
Вайтер, небожата,
А в нашої попаді
Пшеничка не жата.

А як вони співають. Сильно, міцно.

Для весільних не було й місця на обори. Знов зглотилась юрба, але враз розступилась. Ге, хто

Никифора не знав? У нього долоня широка. З-перед нього чимраз більше проступались. Довгим рядом обійшли бояри подвір'я та затягали протяжно.

Та й не жата, та й не жата,
Та й не буде жата,
Доки її та й не вижнуть
Хлопці-небожата.

– Гоп-зоп, гоп-зоп, гоп-зоп, ще трошки гоп і гоп.

Касандра не журилася, що люди собі шептали. Вона собі гуляла, вигулювала з Никифором. Гуляла, бо завше любила з ним гуляти. І вже так обоє звикли, що він, бувало, ніколи іншу дівку не візьме в танець, а чекає її.

Не давалася небога взяти в хату покрити. Бо як покриють – то вже по всьому.

А сонечко вже так низько. Зараз прийде молодий забирати. Лише ще не видно. Никифор схопив її попід пахи та й заніс у хату. Бо вже всі хатні кричали, аби давали молоду. А він чогось не квапився. Ніби вже, як покриють її, то він геть утратить право до неї. Касандру щось боляче ймило за серце. До нікого й слова не заговорила, навіть до Никифора.

У хаті було немило, стояв сильний запах горілки та дратуюче голосно грали музики, від різкого крику «вівать» аж шиби дзеленькотіли.

Брат закинув Касандрі покривало на голову. Сховались всі квітки і вінок під барвною шовковою хусткою. Вся голова накрилась, навіть пів лиця. Так їй ліпше, от не буде нікого видіти, і її ніхто. А Никифор?.. Він усе перед її очима...

Виносили дзестрю на фіру. Касандра стояла коло фіри, схиливши голову. Та хіба вона за все весілля підіймала голову? Ні.

Постелили серед обори сніп, вона з молодим уклякнули, а її вуйко казав прощу. Мама держала над ними колачі й сіль. От вже був так близько коло неї «несамовитий», але вона його не виділа. Ні, лиш чула, як сопів і щось в його носі свистіло.

Не далася молодому висадити на фіру, туркнула його і сама борзо, начеб хто її ловив, вискочила. Рознеслись з усіх боків невдоволення: «Так не годиться».

От вже забирали молоду.

Перед фірою йшли два довгі ряди парубків, а коло них, ніби причеплений, Семен. Гейби не мав діла до того весілля. Вінок вже спадав з його надто кудлатої кучми. Ступав нескладно у своїх великих широких чоботях.

(Далі буде)

Ганна ЗЕЧУ

* * *

Любов – не лютий буревій,
 Ні вітер що дахи зриває,
 Вона, як мати, обіймає,
 Гойдає на руці своїй...
 Вона пливе мов пароплав,
 Як пісня що у серці лине...
 Любов – спасіння для людини,
 Хто їй довірився – не впав...

* * *

Поки жива родина,
 Поки любов жива,
 Із серця ллються сили
 Продовжити життя...
 Поки не згасла віра,
 Надія поки є,
 Мала дитина мріє –
 Ми витримаєм все...

І буде перемога
 Над ворогом, що в нас...
 Хвалу віддаймо Богу,
 Він нас від смерті спас!

* * *

Із прадавен іде кривавий бій
 Добра і зла, де зло перемагає,
 Ненавидить, псує і зневажає,
 Зухвалиться та все що може б'є...
 Краде в людини найдорожче – Час,
 Бо завтра може геть не наступити!
 Підпалює, щоб більше розпалити,
 Кидає дрова, щоб вогонь не гас...
 Та ворог головний не десь, не там
 Він біля нас, у серці й у долонях!..
 В думках, які не вільні, а в полоні,
 Він хитрий змії усе прорахував...
 І начебто усе в людини є,
 Але чомусь вона завжди сумує,
 Не дякує, не любить, а руйнує

Себе і те, що зовсім не своє...
 Та скільки б зло не витрачало сил,
 Не руйнувало Божее творіння,
 Любов Свята дає життя спасіння!
 Перемагаєм з Господом Святим!

* * *

Як буде Бог на першій місці –
 Все стане на свої місця,
 Біліше снігу Він очистить
 Думки, поступки й почуття...
 Як будемо ми Його любити
 Та ближніх, як самих себе,
 То стане рай для нас відкритий
 До смерті нашої іще.
 Де було горе – прийде втіха,
 Де безлад – воцариться мир!..
 Господь приходиться в серце тихо,
 Нам головно зустрітись з Ним!..

Оксана ПАСТЕРНАК**Білі птахи
з чорною ознакою**

Вони полетіли,
 Змахнули крильми, –
 У пекло війни,
 Де все невідомо,
 Щоб гнізда звести
 Пташенят завести.
 Вони полетіли,
 Як завжди, додому.
 Вертаються рано
 Цьогоріч лелеки.
 Летіти ще важко
 І десь там, далеко
 Зруйновані гнізда,
 Зруйновані хати,
 Зруйновані долі
 Й багато, багато
 Сліз, крові та горя –
 Від гір і до моря.
 А ми їм услід
 Помахали рукою:
 Лелеченьки, рідні,
 Візьміть із собою
 Для наших найближчих

Сердечні вітання,
 Візьміть їм удачу
 І ще побажання
 Не втратить надію
 У пеклі війни,
 Живими лишиться.
 За вами і ми
 Повернемось скоро
 До рідного дому.
 Не солодко тут,
 І, повірте, нікому
 Не хочеться жити
 В чужому краю.
 Ми хочемо додому
 У рідну, свою
 Покарану Богом
 За щось Україну.
 Там гинуть дорослі
 Та діти невинні.
 Та може вже досить
 Страждань Україні?
 А нас стає менше,
 Нас косять та й косять
 Ракети та кулі,
 Й платіжки приносять... –
 Це наше реальне життя,
 Воно ж без зупинки...
 Комусь мільйон,

А комусь смерть дитинки...
 І знову я плачу,
 Знов сльози рікою
 Лелеченьки, милі,
 Візьміть із собою!

Третя весна...

Вірші мої – гіркі сльозинки.
 Йду по житті, як по пустелі,
 Повітря з присмаком полину,
 Живу я у чужій оселі...
 Моя вишнева Україно,
 Ти прикриваєш цвітом нові рани,
 Стоїш оголена пред світом,
 Де правлять гроші, нелюди
 й тирані.
 Немає спокою ніколи,
 Росте воєнне покоління.
 Так, нас хотіли закопати,
 Не знаючи, що ми насіння...
 Весна цвіте в садах здичілих,
 Та прикраша пусті оселі,
 А я живу в чужому домі
 Йду по житті – мов по пустелі....

Ірина НЕКГІТ

Я РОЗМОВЛЯЛА З ПУТІНИМ

(Політична вистава)

Дійові особи:

Анжела
Сорін
Путін
Джузеппе

*Кімната в італійській віллі.
Сучасні меблі, кілька статуй.
Крізь вікно видно гори.*

АНЖЕЛА (тримаючи повітряну кульку): Надуй кульку!

СОРІН: Навіщо її надувати?

АНЖЕЛА: Гімнастика для легенів.

СОРІН: Я не хочу.

АНЖЕЛА (виймає з кишені халата ще кілька кульок):
Який колір тобі подобається?

СОРІН: Чорний.

АНЖЕЛА: У мене немає чорної кульки. Тримай червону.

СОРІН: Я не хочу.

АНЖЕЛА: Це легко, дуй! (Надуває кульку). Бачиш, як швидко я її надула? Спробуй і ти!

СОРІН: Ні.

АНЖЕЛА: Ти пам'ятаєш, як ти бігав по двору з повітряною кулькою, а вона торкнулася гілки троянди і...

СОРІН: Ні, я не пам'ятаю.

АНЖЕЛА: Тобі було близько трьох років.

Анжела відпускає надуту повітряну кульку, обережно постукує по ній кілька разів рукою.

АНЖЕЛА: Я піду прийму душ.

СОРІН: Знову?

АНЖЕЛА: Що ти сказав?

СОРІН: Нічого.

АНЖЕЛА: Говори голосніше. Ти лінуєшся відкривати рота.

СОРІН: Я не лінуюсь.

АНЖЕЛА: А що з тобою? Ти голодний?

СОРІН: Я не голодний.

АНЖЕЛА: Пити хочеш?

СОРІН: Ні.

АНЖЕЛА: Ти не голодний, пити не хочеш, ти нічого не хочеш, ти нічого не говориш, ти нічого не робиш, ти навіть не хочеш надувати кульку! Цілий день сидиш і дивишся на пагорби...

СОРІН: Я не дивлюся на пагорби.

АНЖЕЛА: Чи встромивши ніс в телефон.

СОРІН: А що мені робити? Чи можу я відкрити вікно? (Відкриває.) Що це за гора?

АНЖЕЛА: Монте Граппа.

СОРІН: Гарна.

АНЖЕЛА: Ти хочеш піднятися на неї?

СОРІН: Ні.

АНЖЕЛА: Піднімемось разом, хочеш? Є спеціальний маршрут, десять євро. Сідаємо в мікроавтобус і виїжджаємо на вершину гори.

СОРІН: Ні, мамо, ні.

АНЖЕЛА: Але що з тобою, Соріне? (Куйовдить йому волосся.)

СОРІН: Дай мені спокій... Ти казала, що хочеш прийняти душ.

АНЖЕЛА: Ти відчув запах?!

СОРІН: Ні, я нічого не відчув.

АНЖЕЛА: Тільки так кажеш, щоби не псувати мені настрій. Цей запах увійшов мені в шкіру, в мою плоть... Я йду помиюсь.

СОРІН: Сьогодні ти втретє приймаєш душ.

АНЖЕЛА: Так, втретє! І до вечора ще двічі прийму.

СОРІН: Ти весь час миєшся.

АНЖЕЛА: Так, хлопче, я миюсь! Ти не знаєш, що значить змінювати старому пелюшки.

СОРІН: Я знаю.

АНЖЕЛА: Звідки ти знаєш?

СОРІН: Я змінював батькові після операції.

АНЖЕЛА: Дай мені спокій! Його трохи порізали, жовч викинули – і все!.. Скільки днів ти йому пелюшки міняв?

СОРІН: Тиждень.

АНЖЕЛА: Бачиш? Тиждень... А я тридцять років міняю памперси!

Коротка перерва.

СОРІН (змінюючи тему): Мамо, ти була в Римі?

АНЖЕЛА: Що ти сказав?!

СОРІН: Ти була в Римі?

АНЖЕЛА: Припини! Що тебе зачепило? Мовчиш, як німий, потім виколоєш мені очі операцією свого батька, а потім ні сіло ні впало про Рим питаєш!

СОРІН: Ти вчитель географії, мамо. Коли я був малим, ти розповідала мені про різні країни й континенти, ти тримала мене на руках і показувала мені на карті столиці світу.

АНЖЕЛА: Столиці світу! Це було давно, бамбіно... Це було давно, в іншому житті. Анжела Георгіївна, вчитель географії села Келінешть. Ось і все, кінець! Я вже не вчитель, я – ніхто.

СОРІН: Це неправда.

(Продовження на 26 с.)

Я РОЗМОВЛЯЛА З ПУТІНИМ

(Продовження з 25 с.)

АНЖЕЛА: Так, я – ніхто. Від того вчителя нічого не залишилось! Я була служницею тридцять років. Schiava... Ти знаєш, що означає слово *schiaava*?.. Ти не знаєш! О, Боже, я маю стільки справ! Справ – по горло!

Крізь вікно лунає голос, який співає пісню «O Sole mio» (аматорська інтерпретація).

АНЖЕЛА: Ти чуєш його?

СОРІН: Він оперний співак?

АНЖЕЛА: О, ні! Це Джузеппе.

СОРІН: Хто такий Джузеппе?

АНЖЕЛА: Перукар з нашої вулиці. Коли у нього немає клієнтів, він співає «O Sole mio».

Анжела зі сином слухають чергову частину «O Sole mio».

СОРІН: Мамо! Я зберіг Колізей.

АНЖЕЛА: Що ти зберіг?

СОРІН: Колізей.

АНЖЕЛА: Що ти сказав, бамбіно? Я тебе не чую. Джузеппе співає занадто голосно.

СОРІН: Перестань називати мене бамбіно.

АНЖЕЛА: Гаразд, більше не буду.

СОРІН: Я зберіг Колізей і римського солдата з шоломом на голові...

АНЖЕЛА: Римського солдата?!

СОРІН: Ті іграшки...

АНЖЕЛА: О-о-о, я згадала. Вони не були іграшками. Сувенір! Найдешевші сувеніри. Купувала їх в Турині.

СОРІН: Ти їздила в Турин?

АНЖЕЛА: Ну так! Ти навіть не знаєш, що я була у Турині, ти був занадто малим... Тобі було близько шести років. Коли я приїхала до Турина, мені здалося, що я потрапила на іншу планету. Я не знала італійської, не знала, що говорити, як себе поводити..., я незграбно ходила по тому місту, з відкритим ротом розглядаючи статуї та пам'ятники. Боже мій! Я відчувала, що підкошуються ноги, і сіла на сходах музею трохи відпочити. Тоді я побачила, що кілька туристів товпляться біля кіоску. Я теж зайшла до того кіоску, він був завалений дешевими китайськими сувенірами. Я купила Колізей і солдата в шоломі. Шолом мені сподобався, він був позолочений, блищав на сонці...

СОРІН: Знаєш, у солдата відпала голова, вона погано трималася.

АНЖЕЛА: Його голова відпала?

СОРІН: Так, зіпвав пластиліном. Колізей цілий, я тримаю його на тумбочці.

АНЖЕЛА: Якій тумбочці?

СОРІН: З горіхового дерева.

АНЖЕЛА: З нашого горіха?

СОРІН: Так, з того сухого волоського горіха. Пам'ятаєш, коли тато зрубав горіха?

АНЖЕЛА: Ну як не пам'ятати? Я першою встромила сокиру в нього. Я вже не могла його терпіти, він був як скелет. Я розлютилась і вдарила його сокирою.

СОРІН: Тоді тебе боліла рука... спухла.

АНЖЕЛА: Пам'ятаєш, як вона роздулась?

СОРІН: Ти ходила зі забинтованою рукою.

АНЖЕЛА: А у тебе хороша пам'ять! Швидко біль минув. У мене швидко минає...

СОРІН: Ми віднесли горіх до старого Назара, і він зробив тумбочку.

АНЖЕЛА: Дід Назар?

СОРІН: Так, дід Назар. Він також зробив широкий стілець, ми всі на ньому помістилися.

АНЖЕЛА: Стілець у дворі? Ще є? Чи не згнив?

СОРІН: Є ще, є!

АНЖЕЛА: Старий Назар ще живий?

СОРІН: Живий, живий, всі живі.

АНЖЕЛА: А баба Анна?

СОРІН: І баба Анна.

АНЖЕЛА: Ну, їй близько дев'яносто років.

СОРІН: Дев'яносто три. Але вона все одно ходить збирати виноградне листя.

АНЖЕЛА: Куди ходить?!

СОРІН: На пагорб, до виноградників.

АНЖЕЛА: Як так? Вона все ще думає, що це колгоспні виноградники?

СОРІН: Люди не чіпають її, вони не сердяться на неї. Назбирала багато торбів виноградного листя. Поклала його у банки, для голубців.

АНЖЕЛА: Боже, я ніколи не забуду її голубців з виноградного листя.

СОРІН: Хороші, з кропом і петрушкою, приносила і нам по горщику.

АНЖЕЛА: Баба Анна, баба Анна... Відколи я її знаю, ходить згорбившись, бур'яни рве, розсаду поливає, огірки збирає, вишні збирає, варить, маринує, консервує...

СОРІН: Цього літа вона зробила багато баночок, боїться, що війна прийде і до нас.

АНЖЕЛА: Війна не прийде до Молдови. Не хвилюйся, не прийде... Боже, як летить час! Уже п'ята година. Зараз буде гукати.

СОРІН: Хто?

АНЖЕЛА: Ріккардо. Зараз буде кликати мене (показує вгору). А я ще не приготувала йому їсти... Не

випрала... Не помила підлогу... Мені також потрібно прийняти душ. Я йду в душ.

СОРІН: Мамо, я зберіг коробку.

АНЖЕЛА: Яку коробку?

СОРІН: Ту в якій ти прислала нам подарунки. Римського солдата, Колізей, одяг для Аліни та Сніжани і шарф для тата. І спагетті, і пармезан, і нутеллу. Коли всі подарунки були розкидані по підлозі, а я заліз у коробку й сказав татові, щоб він відправив мене до Італії. Щоб надіслати мене тобі.

АНЖЕЛА (після паузи): Я знаю, мені дівчата розказували.

СОРІН: Мамо, я спав у тій коробці.

АНЖЕЛА: Як спав?

СОРІН: Спочатку я лягав спати в ліжко, а коли всі засинали, я спускався і залівав у коробку. Я думав, що вночі прийде Бог і забере мене до тебе, в Італію.

АНЖЕЛА: Ти хочеш вразити мене, Соріне?

СОРІН: Ні. Не хочу... не хочу... будь ласка, вибач... вибач мені... Я був малим, я не розумів.

АНЖЕЛА: Залиш, пусте... Що було – минулося... (Пауза.) Добре, що ми здорові та маємо що на стіл покласти. Хочеш піцу? Поставлю розігріти.

СОРІН: Ні.

АНЖЕЛА: Може, хочеш трохи граппи? (Дістає з серванта шикарну пляшку). Grappa Stravecchia! Італійська горілка! Давай, випий зі мною. У мене є келихи з венеціанського скла.

СОРІН: Ні, мамо.

АНЖЕЛА: Як не хочеш, то не хочеш. Наллю собі п'ятдесят грамів... На здоров'я! Як кажуть італійці: чін-чін! М-так-а-ак, все пройшло... Але знай, мені було нелегко. Ти не розмовляв зі мною два роки! Дівчата розповідали, що ти робив, як боровся з жуком, як захворів від цукерок, як пішов у перший клас, як кинув портфель у яр... По телефону показували, як ти робиш домашнє завдання, як гладиш собі сорочку, як миєш свої черевики від бруду. Я дивилась у телефон і плакала. Як ти міг так довго мовчати? Чому ти не хотів зі мною говорити?

СОРІН: Але я дзвонив тобі, мамо.

АНЖЕЛА: О-о-о, так раптово, я й не чекала! «Здрастуй, мамо, добрий день»... У тебе вже був не дитячий голос, він став грубшим... Я ледь не обімліла! Добре, що мала під рукою ліки. У мене хороші заспокійливі, психіатр порадив. А ще граппа є хорошим заспокійливим засобом. Чін-чін! Давай, чи ти взагалі не п'єш?

СОРІН: Ні.

АНЖЕЛА: Ні трішечки?

СОРІН: Ні.

АНЖЕЛА: Дуже добре!.. Але знай, що не через тебе я потрапила в психіатричну лікарню.

СОРІН: Ти була в лікарні, мамо?

АНЖЕЛА: Чому ти так перелякано дивишся на мене? Це не була божевільня, не переживай. І я недовго була там, лише місяць.

СОРІН: Де? У Турині?

АНЖЕЛА: Ні, ні! Я покинула Турин, бо не могла знайти роботу. Я переїхала до Реджо-Емілії, де моя тітка допомогла мені влаштуватися нянею для двох літніх людей. Я доглядала стареньку і старого. Кричали на мене то одне, то інше. Schiaava! Schiaava! Schiava означає рабиня, зрозумів?

СОРІН: Так, зрозумів.

АНЖЕЛА: Я витирала їхні дупи, а вони кричали на мене. Вони лаяли мене і плювали на підлогу. Їсти мені давали тільки зелень, сухарі та овочі. Мені обіцяли тисячу євро зарплати, а дали сто. І вони ще сміялися, коли кинули ту тупу сотню мені в обличчя. Тоді я приїхала до лікарні. Я одужала в лікарні. Там було кілька молдованок, бадантки, як і я. На одну господар напав з ножом, іншу хотів переїхати автомобілем, у третій безсоння, кошмари. Коли засинали, їм снилось, що дідуганам дупи підтирають. Словом, познайомилися в лікарні... Спілкувались, допомагали одна одній, дивилися фільми, в'язали, співали наших молдавських пісень. „Foaie verde frunză deasă”, „Foaie verde lemn domnesc”, „Foaie verde sălcioară”, „Foaie verde bob năut”... Ми співали, а лікарі дивувалися, що наша мова схожа на їхню. Психотерапевт запитав мене, що означає «зелений лист».

СОРІН: І? Що ти відповіла?

АНЖЕЛА: Я зірвала листочок з дерева і показала йому. «Зелений лист». Ха-ха-ха! Ну, хлопче, ти мене слухаєш, але ти не можеш мене зрозуміти. Після того, як я вийшла з лікарні, я знову була без роботи деякий час. Я ходила по парку і думала, що робити, куди піти... Йшла, як уві сні, в голові було порожньо, на душі було так важко... Ноги самі понесли мене на площу Леніна.

СОРІН: Площа Леніна?!

АНЖЕЛА: Так, Соріне. У Реджо-Емілії є площа Леніна, а посеред неї стоїть бюст Леніна. Чому ти так на мене дивишся? Ти не віриш мені?

СОРІН: Я не знав...

АНЖЕЛА: Відкрий телефон. Пошукай в Google: Реджо-Емілія...Ленін...

На стіні в кімнаті з'являється проєкція пам'ятника Леніну в Реджо-Емілія.

(Далі буде)

**З румунської переклав
Степан ТРАЙСТА**

Михайло Гафія ТРАЙСТА

БАРАБЕРИ

(Повість)

МАРІЯ

(Продовження з № 357)

❖ ❖ ❖

До фішкаріша пішов сам...

Чекав у приймальні разом з іншими людьми, поки прийшла його черга.

– Заходьте, заходьте, ґаздо! – запрошував його Ференц Годжа. – У чому справа, когось хочете до суду давати.

– Я до суду нікого не давав і не збираюсь давати.

– Тоді чим можу допомогти?

– Можеш, Ференце! Можеш!

Адвокат нестямився від такого нахабства, хотів щось сказати, але глянувши на суворе обличчя чоловіка, який стояв перед ним, передумав.

– Може, ти дивуєшся, що я тикаю тобі, і паном не величаю?

У лагідному голосі Петра бриніли жакливі ноти, холодні, як криги льоду...

Ференц здав собі справу, що втратив перед оцим грубим чолов'ягою, що той узав верх над ним і може зробити з ним, що захоче.

– Насправді, дивуюсь, бо ми... – спробував посміхнутись Ференц.

– Бо ми разом, до школи не ходили, га?..

У Ференца, сам не знав чому, мороз побіг спиною...

– Бо ми разом гусей не випасали?.. Говори!..

Ференц чомусь відчув на губах солоний присмак крові.

– Я, вуйку... – пробував щось сказати Ференц.

– Не вуйкай, ти старший за мене, бо зараз ти вуйкну, що тя водов обливати будуть...

– ?..

– Я чесний чоловік, хоча письма не знаю, і вчених поважаю, але тобі викати не буду, бо ми оба футимо ту саму жону! Зрозумів, Ференце?! Чи, може, тобі ножем по горлянці розказати?!

Хоч і не знав, котрої з його любасок цей чоловік, бо в нього їх було багато, але покивав головою, що зрозумів.

– Дивись, щоб мені не доводилося приходити, до твого кабінету знову, бо то буде останній день твого життя!

Петро вийшов грюкнувши дверима, і більше до кабінету Ференца Годжі йому не доводилось заходити.

❖ ❖ ❖

Але життя Петра з Марією не складалося...

Чи то нетривалі чари старої Гузачки закінчились...

Чи, мабуть, ворожка знала і недоказала, але щось не виходило, не складалось...

«Жона гарна, як квітка... працювита, як бджілка... мовчазна, як тиша... але, коли нападуть на неї биги, гейби не вона, не Марія...», – зітхав Петро.

Після пригоди з фішкарішом, осілася на якийсь час...

А потім їй упало око на швага Пейтера з Бікокерту...

Як тільки Петро з хати – Пейтер до хати...

Петро вже, мабуть, здавалось, змирився з Марією-ними любасами, але його тесть ні.

Чатував на Пейтера, поки зловив його з Марією.

В їхній хаті... У Петровій хаті.

Марія дверей не відкривала, довелося Іванчукові вибити їх.

Зайшов до хати разом з Дмитром Лупшаком та Ільком Бачієм.

Пейтер, переляканий, як спійманий горобець, тремтів весь і щось белькотів. Відпрошувався.

Зв'язали і кинули в підвал.

– Там сиди, поки Петро повернеться!

– Люди добрі, я відкуплюсь, я вам... відпустіть, – благав їх Пейтер.

– Якщо захоче Петро, то й відпустіть, а не захоче – то вб'є, – відповів йому суворим голосом Іванчук.

– Файно ти честуєш мій сивий волос, доню! – сказав з докором Марії.

Марія мовчала, ніби води в рот набрала.

– Хіба я тебе на силу за Петра віддавав, чи твоя мати?.. Ти ж сама захотіла вийти за нього, а як вийшла – то шануй його! Варто б аби він тобі ребра поламав, побив, як гадину, може, тоді тобі розум до голови повернувся б! Я поки що беру дитинча до нас, не буде в такому куплераю рости. Повернеться завтра Петро, і вирішимо, що і як.

Але вирішати не довелося нічого, бо Марія...

❖ ❖ ❖

Вістка про смерть Марії облетіла село чорним птахом...

Зависла над Петровою хатою чорною хмарою...

Задзвеніла людям у вухах церковним дзвоном...

– Марія Петрова померла!

– Йой, не говоріть!

– Де таке?

– Та що ви? – дивувались люди.

– Кажуть, що втруїлась.
– Напила якось біди.
– Якоїс солуції...
– Ой, яке горе!
– Нещастя!
– Варє, нехутьов?
– А хто його знає?
– Здавалось, що жили добре.
– Не мали недустатків.
– Хіба хтось з недустатків губить життя?
– Найскоріш з буйайства.
– Айбо вона казала, що втруїться, та ади...
– У сім'ї і щастя, і горе у всіх, але хіба через це треба троїтись?
Люди судили... говорили... перешіптувались.
Петро стояв, як укопаний...
Пригадував Марію, коли вперше говорив з нею:
«Ви, вуйку, мабуть, надто раненько хильнули чарочку, що мене сватаєте...»
«Дивися, бо я поговорю з твоїм няньом, а відтак пришло сватів!»
«Нізащо у світі не вийду за вас, вуйку!»
«А це ще побачимо».
Потім згадав і стару Гузачку:
«Що, небоже, не хоче дівка виходити за тебе?».
«Не хоче».
«Вийде, полюбить – вона твоя суджена, але щасливим з нею не будеш довгий час».
«Чому?»
«Бо так вам судилось, скоро розлюбить».
«Та нехай, спочатку хай полюбить, а вже після того побачимо...»
«Приходь через три дні...»
А після трьох днів:
«Пантруй дівку, а коли зустрінеш, то посип перед нею оцей порошок, щоб вона перейшла через нього, опісля дев'ять днів не показуйся їй на очі. Через дев'ять днів запитай, чи хоче вийти за тебе».
«Вийдеш за мене, Марі'?»
«Вийду!»
«Любиш мене, Марі'?»
«Люблю!»
Йому причувався голос священника:
«Чи маєш ти, Маріє, добру й непримушену волю та тверду думку взяти собі за мужа Петра, що його тут перед собою бачиш?».
«Маю, чесний отче».
«Чи не прирікала ти іншому мужеві?»
«Не прирікала, чесний отче».
– Аж отруїлася сама, наклала на себе руки, то священник на похорон не прийде, – міркували люди.

– Прийде запечатувати могилу, і тільки.
Але священник Хортик прийшов і відслужив похорон, та перед тим запитав Петра й Іванчука:
– Думаєте, що вона могла втруїтися добровільно, чи то трапився нещасний випадок?
– Хто знає, як то було отче? – відповів за обидвох Іванчук.
– Господь милосердний, відпускає всім гріхи! – сказав священник. – Я відслужу похорон Марії, хай буде мій гріх!
І відслужив.

Не треба було йому до Гузачки ходити, ой не треба було...
Треба було молодим легінем женитись...
Але чого тоді чомусь не хотілось...
А коли захотілось, то захотілось молоденької дівчини...
А міг знайти вдовицю і жити спокійно, газдувати...
Завинив він перед Марією, ой завинив!
Хай їй Господь простить гріхи!
І йому теж, бо великий гріх скоїв, коли ходив до Гузачки...
Ось, що зробила ворожка...
Петро згадав, як йому розказував старий Кукул, що у Свинному Потоці, жила стара дівуля, Ануца Чокотіш, огидна як потвора, ще й без лівого ока, але багачка на все село. І що робила, що не робила та Ануца, пішла до ворожки, чи сама щось накоїла, бо її засватав молодий легінь з Берсани, Флоря Саламандру, так його звали. Люди дивувались, але мовчали, бо думали, що легінь злакомився на йовсаг. І жили вони спокійно, у мирі й благодаті, як молода пара, яка бозна як любиться. І любилися вони насправді. Ануца любила Флорю, бо було кого – чоловік файний, як ангел з церкви, а Флоря любив Ануцу, бо не видів кращої від неї, так йому здавалось, бо она його зачарувала. Але тото щастя було коротким. Ануца захворіла і померла. Жодні доктори не змогли їй допомогти. Перед смертю вона покликала Флорю і сказала: «Я скоро помру! Після моєї смерті, як відправиш всі служби по мені, можеш женитися, все що маю, залишаю тобі...».
«Не говори так Ануцо...» – пробував Флоря, але вона: «Цить Флорю! Не перебивай, бо я знаю що говорю. Ось там за гриндою документ, я все переписала на тебе, щоб мої далекі родичі не зазіхали на спадок...».
«Ти одужаєш, Ануцо...» – пробував знову Флоря, але та не давала йому говорити.

(Продовження на 35 с.)

Микола КОРНИЩАН

ПАРАДОКС

(Уривок з роману)

(Продовження з № 357)

12.

Прочиняємо вхідні двері та входимо до передпокою дому з лісу. Але в домі є ще хтось. Якесь пристаркувата жінка, занадто підстаркувата, стирчить перед мутним дзеркалом. Силкується розгледіти нас, мов якихось гамадріад, тільки-но відірваних від віковичних дерев.

– Добродійко, – перепрошує вмить Лара, – гадаю, що ми заблукали. Та, через те, що вже доволі пізно, урадили увійти осюди, у ваш дім.

– Але це не мій дім, – мимрить більш про себе літня жінка. – Це – дім моїх діда й баби: Марка та Лари Ковальт.

Мить міркую, що верзе казна-що. Але, про всяк випадок, прагну пересвідчитись, що усе те, що чую якраз отепер, не піддається ніяким ваганням. Вона ж, відверто кажучи, гадаю, не має ніякого приводу викликати додаткову злуду.

– Марк Ковальт? – зриваюсь вмить, осягаючи, як дивно повинен би звучати мій голос якраз в ці моменти. Бо не чигаю чогось достеменного. Навіть і не віриться, що хтось, зовсім сторонній, виговорює моє ім'я. Не Лара, а ця літня жінка. Лара, якщо й справді не читала нічого з мною написаного, не може знати мого прізвища. Не пригадую, що якраз про це, перемовився б з нею хоча б словом. Пристаркувата пані однак, та, в дім якої ми увійшли, мов якісь злочинці, вимовляє моє прізвище якомога чітко.

– Ковальт, – повторює та, запримічаючи мою розгубленість, і підтверджує той факт, що Марк Ковальт був її дідусем.

– Це всього тільки збіг, – шепоче Лара. – До того ж бери до уваги, що не сказала Кларет, моє прізвище, а Ковальт. Ім'я, якого я так ніколи й не чула.

– Ковальт, – повторюю, звертаючись до літньої. Однак зараз, гадаю, що найбільшої уваги вартує тільки те, що, переймаючись нашим теперішнім положенням, відаємо, що без вашого сприяння нам не обійтись.

– Допомагай тільки сильним. Себто, сторонися тих, котрі поступають тобі. Щоб не здержували тебе в путах їхньої банальності, – веде далі вона і робить декілька кроків до нас. Звільна. Мов уві сні, бо, пригледівшись пильніше, здається дещо клишоною.

До того ж не зводячи з мене очей, і надалі змушує відчуватися доволі кепсько. Буцімто я припустився якоїсь прикрої помилки. Начебто спіймала мене на гарячому. Якраз отепер, коли відчуваю, як мене гнітить якесь безпричинне почуття провини. Бо вже навіть і не можу дати собі ради. Навіть і не схоплюю, що, по суті, тут діється насправжки. Скидається на те, що все це один лиш цільний ідіотизм. Зокрема, коли, позираючи проникливіше, добаваю в її скляних очах щось зовсім збитошне. Коли мислю про себе, що з мене вже досить. Цих плутанин та витань в якійсь мовбито несусвітній порожнечі. Але утім, я певен, що все це відбувається, вочевидь, з якоюсь певною метою. Отож вбачаю, що може знадобиться ще з пів години, а чи то й більше аби оговтатись та збагнути звідкіля цій старечі відомі наші імена.

– Не знаю на що натякаєте та як примудрилися дійти аж до такого, але знайте, що ми не ті ким вважаєте нас, – кажу їй втупившись поглядом у варцаб, за яким добаваю, як зміяються чорні тропи на шовково-смагдовій траві.

– Стривай, – втручається Лара та доволі улесливо звертається до підстаркуватої: – Ваша гадка видається доволі слушною. Тобто, хоча й не знаю достоту, що саме маєте на увазі, однак і я дотримуюсь тієї ж думки, що не варто допомагати будь-кому та за будь-яких обставин. Та ще вірю в те, що...

– Якщо ти вдосталь свідомий, то й не потребуєш вірити.

– Ааа, – імітую дещо презирливо її доволі дивний спосіб висловлюватися, – відносно цього маєте рацію, бо ж тільки ті, котрі не знають забагато, вірять в будь-що. Майже у будь-що.

– Та все ж, – підбирає Лара, зберігаючи той самий незламний терпець, до якого замічаю, що піддається в необхідні моменти, – ваша допомога була б нам вкрай необхідною.

– Так, – добавляю, запитуючись скільки з того, що силкувався їй донести, переконало цю ветху тінь, яка зараз стирчить переді мною.

Літня жінка, яка, замислюючись, мабуть, про можливі наслідки, спричинені нашим негаданим візитом, здається дедалі розгубленішою. Вагається на мить, щоби вже згодом, вловлюючи на що саме натякаємо зі всіма цими нашими наполяганнями, зазнала розгону:

– Та якщо завіряєте, що заблудили та не знаходите тракту назад, певне, що можете залишитись тут на ніч. Можете переночувати у парадній кімнаті, – каже та відчиняє двері зліва від нас. Відтак, простягаючи свою праву руку в знак того, що можемо увійти, кландає, аби не торкались нічого, крім шахів, яких виявляємо одразу ж в центрі одрини.

– Мені вкрай хотілося б... – але не встигаю закінчити, як на мене, доволі слушну думку, бо Лара, насупивши брови, підбирає враз же:

– Не квапся, а краще, про всяк випадок, пильнуй старанніше.

– Я таки вже й так знаю, як слід би далі грати, – кажу їй, озираючи докладно положення фігурок, які заклали на запорошеній дошці.

– Звісно ж. Точніше, як вже й догадуюсь, щоби домогтись жаданого відсіку, ходитимеш і надалі окільно. Захопиш коня з С3, а затим...

– А, може, краще б спробувати спекатися чорної королеви, – вторгається господарка особняка з серцевини лісу та враз додає, що якраз так, колись-то, грав і її дідусь, Марк. І це його неординарне рішення відразу ж опублікували в першому номері шахового журналу за травень 1925 року.

– Авжеж, – згоджуюсь з баченням літньої. – Якраз так і варто б грати. Впору отепер, при цій дільбі фігур, яка подобається мені понад усе. Тобто, міркую, що ризикуючи та намагаючись здобути бажаного відсіку, злегка можна буде просікти захисний фланг противника, – кажу та на метр віддаляюсь від столу. Аби розгледіти пильніше. Аби охопити ціле поле бою. Та аби зафіксувати його ще й з іншого ракурсу.

Ще раз придивляюсь до цілісної геометрії розташування фігурок, але схоплюю, що аніяк не можу дійти аби якого умовиводу. Мабуть, через те, що за подібних обставин, загалом, волю залишатись сам на сам. До того ж потребую ще й адекватної обстановки. Краще всього думається, коли все, що існує навкіл, має одну й ту ж, переважно мляву, тональність. Мов і в мене вдома. Там де граю, та, єдине, що бачу перед собою, за шаховою дошкою, це всього лишень дві сірі стіни. І ніщо інше. Без жодних візерунків, приманюючих погляд, не дозволяючи сконцентруватись, сфокусуватись лише на грі. Точніше, йдеться про все те, що тут, в цім приміщенні, бракує мені повністю. Існує натомість надмір усіляких відтінків та надлишкових прорисів. Різні речі, покриті цією порошнею, яка теж здається багатобарвною. А до всього цього, відчуваю, як казна-звідки іззаду віє якимсь доволі пронизливим холодом. Відтілю де, зогледівшись, вбачаю Лару, яка, вмостившись доволі зручно в якесь дряхле крісло, вертить щось металеве на столику, що обік неї. Стенає плечима та, з хвилину втупившись в мене своїм пронизливим поглядом,

дає зрозуміти, що полемізувати зась. Отож звісно ж, що не відволікаюсь, а заходжусь і надалі шукати оптимальне рішення. Та враз же вздріваю, що можу дати відкоша одразу ж, якщо уявний супротивник насамкінець наважиться завдавати гарту, атакуючи захисні мої тури. Захисні, бо поки що, після гамбіту Еванса, помічаю, що до ендшпілю ще досить далеко. Отож, понад усе, треба б поспробувати комбінований стиль. І тоді зможу впоратись з будь-яким штурмом. Бо вже скоро, враз до мене доходить, матиму позиційну перевагу. Отак, у разі потреби, злегка вже зможу застосувати навіть і свої власні методи, такі як лабіринт, подвійний удар або заборонена засада. Але, якщо зважити ще й на те, що супротивникові може спасти на думку поспробувати застосувати зв'язування, тобто напад далекобійних фігур, то квапитись, гадаю, поки що нікуди.

Отому роблю декілька кроків, та вже вмить роздивляюсь шахову дошку з протилежного кута. З позитури противника доволі добре виявляю, що можна знайти ще й інші, як на мене, доволі вдатні варіанти аби цілковито змінити хід цієї вкрай каверзної партії. Де все, кожний хід, здається, що доводить до іншої, зовсім заплутаної перспективи. Мов і дійсність. Якраз оця реалія, в котрій зараз, коли захоплюю туру з Дб, схоплюю, що, через цю борню, яку веду сам з собою, поволі постаю кимсь іншим. А до всього цього додаються ще й ці вдосталь облудні мислі: буцімто я вже грав якраз оцю партію, мовби то я вже тут був.

– Добре, – втручається господарка, – але знай, що подеколи навіть і не треба знати геть все, аби осягти справдешню суть суцільного.

– Але, – відчуваю як в мене вривається вже терпець, – я маю свої підстави думати, що до правдивої суті можна дійти тільки після випробу та використання всіх дозволених видозмін.

– Звісно ж, якщо доволі добре знаєшся на справі. А якщо ні, то припадає піддатись паєві.

– Агов! А що це таке? – мов тільки-но впливши з просоння, зривається Лара.

– Пай? Пай, моя мила, це – фортуна, жереб, доля, планида тощо.

– Та не вчіть мене того, що й сама інших навчаю. Бо я не про синоніми запитуюсь, а про ваші якісь то заплутані філософські концепти.

– Га?

– Ага!

– Тож ти – викладачка, чи щось там таке? – виявляючи якусь незрозумілу відраду, запитую літня.

– Так-так! Таки таке.

– Бо й моя бабуся, Лара Ковальт, теж була викладачкою.

(Продовження на 32 с.)

ПАРАДОКС

(Продовження з 31 с.)

– А ваш дідусь? вдаючи доволі липову цікавість, запитуюсь я.

– Не знаю, бо здебільшого він загалом-то, наскільки мені відомо, мешкав десь-то інде. Там, куди нам забороняли йти. Через те я навіть і не знаю, чим він там займався, – каже вона та в мене вмить складається відчуття, що вона уже прагне кепкувати наді мною. Бо, і надалі підбираючи всі можливі комбінації фігур з шахової дошки, від якої не відриваю погляд навіть ані на мить, зазнаюся неспроможним протиставитись ще й теперішній дійсності. Утім, відчуваю ще й якийсь дивний вплив всього цього осереддя. Бо є щось в цьому повітрі. Якийсь ніколи ще не відчутний пронизливий повів бурлить надовкола.

– А ваші батьки? – підхоплює Лара.

– Даруйте, але волю не згадувати про це.

– Ларо! – враз втручаюсь я та, не промовивши більш ані слова, знаю, що вона розгадує мій натяк. Точніше те, що їй слід би спинитись з цими доволі делікатними розпитуваннями. Що не варто піддаватись до таких стратегій, бо, аби дізнатись того, що й насправді жадає Лара, гадаю, що аніяк не схитрувати.

– Лара? – чує літня.

– Лара Кларет.

– Отож, Ларо, дозволь мені показати тобі дещо, – каже та, сповнена вже вдосталь зрозумілої радості, долучає, що повернеться за хвилику-другу. Та одразу ж виходить і зачинає за собою двері.

– Та навіть і не йму віри, що ти спроможна аж на таке, – зриваюсь злобливо, даючи ясно зрозуміти, що мене гнітить ця її досить недотепна поведінка.

– Гарячкуй скільки хочеш, якщо не розумієш, що якраз отеперечки і настав наш єдиний шанс довідатись правду.

– Та не так. Бо це не так вже й гречно.

– Ти краще б зосередився на своїй грі, та не читав би мені лекції з етики. Бо й сама знаю, достоту добре знаю, де рубіж допустимого.

– Певне, що знаєш, як знаєш ще й те, що ми тут лишень через твою волю. Та як знаєш ще й те, що думаєш, що не знаю анічого з того, що ти затіяла вдосталь вдало.

– Ти про що? Бо збив мене з пантелику з цими твоїми головоломними повтореннями. «Знаю, що знаєш, як знаю, що не знаєш». Бла-бла-бла. І так далі, і далі так.

– Та якраз про те...

– Та я вже тут, не встигаю виказати їй те, що вмить спало на думку, бо враз учую господарку.

– Цить! – велить Лара та швидко підходить до літньої, яка заносить до середини якусь-то величезну коробку. А в ній, як виявляємо згодом, безліч фотографій. І на всіх, як вже й так зрозуміло, ми. Я і Лара. Або, точніше, аби не піддаватись зайвій плутанці, на всіх цих світлинах одні й ті ж обличчя, подібних до нас осіб. Але про це, як дожидаю почути, жінка, яка впустила нас у свій дім, поки щось примовчує. Теревенить про тодішнє. Точніше, розмовляє тільки з Ларою. Та подеколи, прислуховуючись до її маячні, складається відчуття, що вона, мабуть, і не сповна розуму. Отому, і надалі замислившись над шахами, навіть і не відчуваю жодної потреби втручатись. І вже враз навіть і заперечую самому собі, бо вважаю, що тільки-но згодом припустився удосталь хибної думки. Тобто, на мить подумав, що Лара буцімто підкупила цю жінку та звеліла їй грати за її же сценарієм. Аби змусити мене вірити, що вона має рацію. Тобто, що все що зараз існує тут, в цьому клятім домі, належить якраз нам. Нам, тодішнім. Але, замічаючи справдешній психічний стан літньої, розумію, що схибив щодо попереднього припущення. Отож, переводжу погляд на вікно, але й тут, на цій скляній гладі, вздріваю те саме віддзеркалення жінок, яких доволі легко можу вважати своїми персонажами. Осібно отепер, коли, оглянувши покvapно, замічаю у цих, мов зі снів, постатях, щось доволі несусвітнє. Мов з якогось іншого життя.

– А це тобі, – учую враз голос літньої, та беру якийсь-то аркуш паперу, який вона мені подає посміхаючись.

Та вже згодом, зручніше вмостившись якраз в те крісло, в якому сиділа Лара, пробую розібратись в рукописі, в цих ще доволі добре збережених чорнильних рядках.

«...і тут, у цьому контексті, вагомий акцент приділяється концепціям філософії імплікації, тобто феноменології художніх структур, що є результатом змішування суб'єктивної сентиментальності та об'єктивного аналізу гетерономного простору», – читаю та враз розумію, що це... це ж моя стаття. Та, над якою працюю ще й зараз. Це ж мої ідеї. Усе це. Дочиста моє ж. Все, що вже написав. Все, що повинен би ще дописати. Бо тут, якраз на цьому аркуші, знаходжу продовження. Збіжне якраз з тим, що й сам вже домислив, але поки-що не занотував.

– Отож я вас залишу, – мов у просонні зачуваю голос літньої. А коли вона виходить, підвожусь та враз підходжу до Лари. Схоплюю її за зап'ястя лівої руки та вже аніяк не можу стриматись:

– Але ти хто? Хто? Скажи-но, ти хто така?

(Далі буде)

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

*(Уривок з роману)**(Продовження з № 357)*

Ірина не знала, куди перевівся Ремус. У пікеті брехали, що не знають, а на поштовому переказі, яким висилає він аліменти, на печатці написано то Бухарест, то Плоєшти, то Бузеу: певна річ: щоб вона не знала, де він. І аліменти не висилав Ремус регулярно, а все через три-чотири місяці й не завжди за всі попередні місяці. Ірина й не мала гадки шукати Ремуса, бо любити проти сили – то не любов. Раніше вона ніколи не уявляла, що в Ремуса така чорна й холодна душа, що він у стані так легко покинути щось, та не щось, а таки власних дітей і жінку, котрій присягав любити все життя. Тепер Ірина певна, що він не спроможний любити, а тільки спалахує на якийсь час, доки триває його егоїстичне задоволення, після чого байдуже йде геть.

На початку Ірина страшенно страждала, головню після того, як піймала його в ліжку з Душіцею. Але потім він і Душіцу покинув. І, певне, не тільки її, а ще хтозна скількох.

Поступово, в міру плину часу Іринина любов згасла, але не перетворилася в ненависть, як, мабуть, було б нормально, а в щось набагато гірше: в байдужість. А вже після того, як це почуття осіло в її душі остаточно, Іринині думки все частіше поверталися, хоч несміло, до Віктора – було то дивне почуття: безмежний стид у суміші із жалем. Вона запитувала себе злісно: як могла бути такою сліпою, такою дурною, щоб вкоїти таке безглуздя?! Жаліла Віктора, його душу порядної людини. Карало Ірину гаряче бажання відчувати знов Вікторове тепло й лагідність їхнього спокійного життя. А що, коли напише йому листа? Ще не знає, що саме напише йому, але знає, що напише на конверті: товаришеві Вікторові Доріну, слобода Сфинту Герге, Тульчанський район, та ні, районів уже нема, Тульчанський повіт. Ні! Вона не має права писати йому! Був би для Віктора ще один надто сильний удар, і він не заслужив цього. Крім того, не має рації писати, бо Віктор не простить їй. Ніхто не простив би таке. Тому Ірина житиме й надалі оцим нудним, безбарвним життям, у чому тільки вона винна. Але, може, одного дня...

1972.

Ілаш сповнив 70 років і подумав належно відсвяткувати. Він, правда, святкував щороку свій день народження, але 70 років, – що не кажіть, таки ювілей. Зате свої іменини відзначав рідше, бо Святого Іллі, тобто 20 липня, припадає на самі жнива, і людям тоді не до святкування. Ну, хіба якщо в той день лив дощ, можна сісти за чарку, бо й наступного не можна йти в поле – ніхто не жне мокре жито чи пшеницю. Так само, якщо іменини припадають якогось року в суботу, можна також їсти-пити, бо в неділю є час відпочивати після довшої забави. Але, взагалі, Ілаш любив святкувати не іменини, а свій день народження.

Цього разу, крім самогонки, Ілаш приготував ще й понад двадцять пляшок пива. Спершу він смажив ячмінь, далі на крупі змолот його на жорнах, а Чезар приніс із лісу хмелю. Головно Вікторові подобалося саморобне пиво. Пивом «фабричним» він не смакував, але домашнє подобалося, мабуть, і тому, що воно не дуже гірке.

Аспазія зарізала кілька курок, зварила два місткі череваті горшки голубців, спекла піч книшів, щоб була певна, що вистачить, якщо навіть прибуде більше гостей. На день народження чи на іменини не прийнято запрошувати, як на весілля чи на христини, й тому не знати скільки гостей надійде. І справді, на Ілашеве 70-річчя прибуло менше людей, ніж він очікував.

Батько Тодер Гадос, як тільки увійшов, подарував пляшку горілки, обняв ювіляра й заявив:

– Якби не ти і твої 70 років, моя старість і ревматизм не дозволили б мені піднятися стрімкою стежкою до тебе. Правда, сьогодні допоміг мені ще й товариш голова народної ради.

– Більше допомогли ви мені, бадіку Тодере, бо й мої коліна почали в'янути, – засміявся Івасюк. – Але я вважаю, що нема нам чого гризтися, бо бадіка Ілаш має доктора в своїй хаті, ге-ге-ге.

– То непогано, але молімо Господа, щоб не потрібно було кликати доктора, – сказав Тодер Гадос дуже серйозно.

Прибули й Ілашеві дочки Домка й Веронця. Домка сама, бо її Іван працює на деревообробній фабриці аж у Пожориті й приходить додому лиш двічі на місяць. А Веронця, вдягнута в чорному, як завжди, підійшла до Ілаша й заговорила тихо:

– Тату, хочу щось вас попросити.

– Кажи, доцю.

(Продовження на 34 с.)

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Продовження з 33 с.)

– Була-сми в монастирі Варатек, і настоятелька обіцяла, що прийме мене.

– Якщо таке бажає твоя душа, я не проти. Ти ж знаєш, що я залишив усіх вас вибирати дорогу в житті за власною волею, і нікого з вас не зобов'язував поступати так чи інакше. Ну, хіба допомагав порадою, якщо вважав її необхідною, щоб не дати комусь із вас зашпотатися...

– Знаю, тату, і я вдячна вам за це.

– А у Варатеку будеш монахиною й молитимешся й за нас.

– Певна річ, але поки що буду в монастирі кравчиною, а потім... Тепер хочу щось просити вас. Баби нема вже кілька років, хай з Богом спочиває, а тому, що я зайду в монастир, хочу продати хату й город, що залишила мені баба, й прошу вас – порадьте, скільки правити за них.

– Поговоримо про це, доцю, пізніше, після того, як підуть гості. Бо в такому ділі треба квапитися поволи.

Ілаш вийшов зустрічати інших гостей, а Віктор підійшов до Веронці:

– Що робиш, сестричко, як тобі живеться?

– Слава Богу, добре. Готуюся увійти в монастир Варатек.

– Хай тобі щастить, якщо хочеш бути монахиною.

– Дякую, Віторку. Спершу буду кравчиною, а відтак... Я радилася з татом – хочу продати подаровані бабою хату й город, і не знаю, скільки правити за них.

– Збираєшся продати? – запитав Віктор, ніби жаліючи, а далі взяв сестру за руку: – Ану, підожди, Веронцю. А що, коли куплю я в тебе бабину хату, га?

– Ти? – здивувалася Веронця.

– Я. Чому продавати чужому бабину хату?

– А ти таки правду кажеш, Віторку. В такому разі, заплати, скільки хочеш, бо ті гроші все одно не маю гадки берегти для себе, а дам у монастир.

– Ну, я теж не розуміюся на цьому й не знаю, скільки вартує бабине господарство. Запитаємо тата, бо він відбудував бабину хату після пожежі.

– Я дуже рада, що бабина хата залишиться в нашій сім'ї. Зможу і я інколи приходити й згадати прожиті в баби роки...

– Я теж радуюся. Мусимо випити могорич, сестричко! – весело засміявся Віктор.

Веронця сказала серйозно:

– Гадаю, що таки дуже добре, щоби мав і ти свою хату. Пригодиться, якщо матимеш сім'ю, діти.

З Килибанчини прибули кум Дмитро Шведуняк з жінкою і кум Косован, котрий вдовує вже кілька років, ото ж прийшов сам. А коли вже всі засіли за стіл, а Чезар наливав гостям кому самогонки, кому пива, прийшла й кума Аспазія. Ілаш підвівся зустрічати.

Прилюдно вони зверталися на ви:

– Ой, кумо, який я радий, що прийшли-сте! Файно вам дякую! Просимо до столу.

– Много літ вам, куме Ілаше! Дай вам Боже щастя-здоров'я та радості від дітей та внуків! Ади, принесла вам пляшку вина, пийте на здоров'я!

– Спасибі, кумо! Мой-мой, а то крамничне закупорене вино! Звідки це?

– Хлопці привезли.

– Прибули ваші хлопці?

– Всі діти мої дома. І хлопці, й Оксана з Вікторком.

Коли почув ім'я Оксанчиного сина, Віктор здригнувся. Знав, що в неї хлопець, але не знав, що назвала його Віктором. «Бідна Оксанка! Видно, бажала мати біля себе хоч моє ім'я, якщо...» – гірко промайнуло йому в думці.

– І чому не прийшли ви зі всіма? – здивувався Ілаш.

– Е, не годилося – мали-сми заповнити всю вашу хату...

– Не говоріть таке, кумо.

– Але хлопці прибули з дружинами, посиділи два дні й уранці пішли до Калинешт відвідати своїх тестів.

– Ну, хіба так, але могли-сте прийти з хрещеницею Оксаною, аби-сми виділи її хлопця. Він, певне, вже парубок. Скільки йому?

– Так, уже великий, – гордо відповіла Аспазія. – Він у третьому класі, скоро сповнить десять років. Ростуть діти, лиш ми старіємо...

Віктор був певний, що його батько навмисне ставить кумі стільки запитань, щоб він чув її відповіді, бо вгадав, що Віктора цікавлять вісті про Оксану.

Після того, як вклонилася до співтрапезників, Оксанина мати довго зупинила погляд на Вікторові, ніби хотіла звернутися до нього, але передумала й сіла біля Шведунякової Лукреції; Аспазія поставила перед нею полумисок, а Чезар запитав, що лити їй – горілки чи пива.

– Для мене горілка надто міцна, ліпше пива, якщо є.

– Є, слава Богу, бо тато Ілаш приготував доста.

Атмосфера була веселою, гості гомонили між собою, як люди, котрі хильнули вже чарку-дві, а не, як на початку, коли говорить один, а решта слухають. Але через якийсь час Тодер Ґадос заговорив голосно, щоб чули всі:

– Сьогодні, Ілаше, вижу, вже не те. Колись наймав ти на свій день Гаралуцу чи Костіку з Гіра Солчі або іншу музику, а тепер...

– Постаріли й вони, батьку, а Костіка, чув-сми, помер тогід. Тепер у гонорі музиканти із Замості та із Зворішті.

– Ну, Замостя далеко, Зворіште теж.

– То нічого, що далеко. Я хотів найми їх звідти, але настала пора весіль, і найняли їх інші.

Час від часу Віктор дивився на Оксанину маму. Здалася вона йому сумною. Говорила тихо з Лукрецією й не чути про що саме. «Чому вона така сумна?» – запитував себе Віктор.

Раптом, хоч за столом всі говорили голосно, Віктор почув, коли Оксанина мама сказала Лукреції голосніше (Чому? Щоб він почув?):

– Хлопці нічого, їм добре. Зате дівчина живе дуже зле зі своїм чоловіком.

– П'є?

– Ні. Але раз-два кілька поличників по її лиці.

– То чому б'є її?

– Водно питає, чому вона невесела й чому так часто відвідує мене. Невже має вона тут когось? І знов б'є. Так що моя дівчина прийшла з хлопцем і каже, що вже не повертається до свого чоловіка.

Почувши, що Оксанка бита, Вікторові стало жаль її, але й закипів гнівом і ненавистю проти того, котрий посмів підняти на неї руку. Він готовий вже йти до того негідника й навчити його розуму! Щоб гості не помітили його збентеженням, Віктор вийшов з хати. Посидів якийсь час на ганку. Поступово його думки прояснювалися. Вкінці вирішив: піде вже-таки до Оксанки!

Віктор покинув двір і, спускаючись стежкою до гостинця, думав, що зробить все можливе й переконає Оксанку, щоб вона не міняла свого рішення не повертатися до свого чоловіка. Хай розведеться і... Він купить бабину хату й, може, нарешті сповниться їхня давня мрія, його й Оксанчина, зажити разом, належати одне одному...

К І Н Е Ц Ї

БАРАБЕРИ

(Продовження з 29 с.)

«А тепер поможи мені, щоб моя душа пішла спокійною зі світу. Йди, там, біля призьби, край хати, закопаний глечик. Відкопай його, візьми й понеси через дев'ять меж, а там розбий його, а потім скоро повертайся додому. Йди чоловіче, йди...»

Пішов Флоря і зробив так, а коли повернувся, в ліжку замість Ануци лежала якась баба, поморщена, бридка, ще й без одного ока.

«Де моя Ануца?... Верещав він, і кинувся по сусідах. Де моя Ануца, хтось вкрав Ануцу-у-у... Люди, де моя Ануца?» – побивався Флоря.

«Та ось де твоя Ануца, в ліжку, померла бідна...» – сказала котрась зі сусідок.

«Моя Ануца була файна, а це якась потвора, де моя Ануца?..»

«Твоя Ануца була такою завжди, тільки ти бачив її файною, бо вона тебе приворожила...» – відповіли йому сусіди.

❖ ❖ ❖

Шваг Пейтер, зі зав'язаними руками та ногами, а також і ротом, щоб не міг галасувати, мокрий та смердючий, бо справив на себе всі потреби, спочатку лежав тихо постогнуючи, потім знепритомнів. Раз у раз приходив до тями, та не видав скільки часу минуло відколи його кинули у підвал.

Спочатку було тихо, як у гробі, тільки мишка десь у кутику щось хрумкала. Він чекав довго, і йому вже хотілось, щоб повернувся Іванчук з Петром, може й з людьми.

Нехай роблять, що захочуть з ним, тільки щоб прийшли... Може й не вб'ють, але здоров'я відберуть... Та вже що буде, тільки щоб прийшли...

Але не приходив ніхто... ні Петро, ні Іванчук, ні люди...

Потім йому було байдуже... знепритомнів...

Коли приходив до тями чув, як угорі галасували...

Голосили... плакали... молилися...

Ступали... стукали... бігали...

Опісля чув голос священника...

Мабуть, він втратив розум...

А далі... далі то вже не він сидів у підвалі, а хтось інший...

Іванчук випустив Пейтера, після похорону Марії...

Спочатку забув про нього, а опісля не міг, бо було людно...

Хай посидить, подумав...

Потім прийшов, ніччю, з ліхтарем...

Вивів на двір, розв'язав і сказав тихим голосом:

– Марії вже нема на світі!

Пейтер мовчав.

– Йди, неборе, йди, помолись за її душу і не говори нікому, забудь!

(Далі буде)

Анна ТРАЙСТА-РУШТЬ

«КОТИ»

(Уривок з роману «Дикий рай»)

Коли почались дощі після тої страшної засухи, рунняни пожвавішали, помились та помолоділи зразу, хоч голод тривав ще два роки після того та ліпив їхні бебехи до спини, поки не появився здоровий урожай.

Після перших дощів, поле почало несміло зеленіти, але більш бур'янами та будяками, бо не було чим орати, ані засівати, тому що голод поїв все: тварин, насіння, навіть і лісову дичину та одяг, котрий люди розпродали або виміняли по чужих селах на хліб.

Перший кволий мізерний урожайчик люди тримали для насіння, щоб мали чим засівати землю у наступному році та не дуже торкались його. Хліба і кулеші не було майже зовсім, ані м'яса. Харчувались більше овочами: буряками, капустипою, капустою, грибами й фруктами садів та ліса, а деякі й молоком, у кого залишилась жива корова або якась коза.

Біднота зі всією сім'єю, щоб позбутись якось тих злиднів, літом і пізньою осінню, після збору врожаю, кожного дня ходила по царині й газдуських нивах, де збирала кожний колосок або зернину, квасолину чи кукурудзинку, що загубились по дорозі або залишились у полі, щоб мати на засів для своїх городів.

І так потроху всі протряхали та позбулись злиднів і пошестей, а з ними разом і різних тілесних домашніх паразитів. І це був великий прогрес для всього людства після нещасної довгої війни.

Але, коли люди трохи віджили й почали забувати про старе лихо, прийшла нова біда – страшні податки, «коти».

Країна, знівечена війною, засухою і хворобами змушена була довгі роки виплачувати ще й військові збитки визволителям. І хоча дорешти стала їх союзником, це уже не брав ніхто до уваги. Бо стало ясно, що ніхто даром не воює, не допомагає і не проливає свою кров заради інших, ким би вони не були. І, щоб якось розібратись і позбутись тих нежданих боргів, а плата була зовсім неабияка, тодішнє вправління звернулось до всього населення. Так, що кожна сім'я, бідна чи заможна, була змушена здавати державі: тварин, вовну, мед, збіжжя, картоплю, фрукти. Кожний – що мав.

Люди не дуже підкорялись, деякі й не мали звідки. Тоді почали приходити до кожної «непослухняної» хати різні партійні службовці та їх посіпаки, котрі розплодились у той час, як кропива у некошеному яру, та забирати від людей, що попало до рук: одяг, знаряддя, посуд, дівоче віно¹, тварин, поки бідні люди не погоджувались здавати ті клятві коти.

Одного разу, перед Богородицею, повернули із возом і до баби Бурмилихи, у котрої, окрім двох зайців, кількох курок і трьох котів, не було нічого.

Троє міцних мужчин зайшли у бабине подвір'я. Оглянули скоро курник, свинарник... Нема нічого. Навіть і кури, котрі ранком стара випустила на город, тепер сиділи тихо у зворі, мов знали, що хтось шукає їх та хоче вислати за кордон на борщ. Але під призьбою старої дряхлої хати побачили кволих худих зайців. Вухаті, понюхавши непроханих чужинців, стривожились та скоро пробрались крізь якусь нору, а звідти удрали прямо у бабину капусту.

Невдоволені «гості» зайшли і до хати, де стара вовтузилась біля печі та, коли побачила їх, злякалась до смерті. Подумала, що якісь безбожники або злодії у білий день потрапили до неї, і не поздоровавшись одразу закричала щосили:

– Люди добрі, не давайте! Туй злодії! Вбороняйте!

Мужчини не звернули на неї уваги та обшукали кімнату із одного кінця в інший.

Не було що взяти на віз, хіба саму бабу та й її душу.

– Што хочете, дорогі паночки? – запитала крізь сльози стара, взявши себе в руки. – Не маю вам што дати! Ідіт із Богом, удки-сте прийшли, а не до мене!..

– Мняса, тето! – промовили разом Федун і Біволюк.

– Удки мняса? Не маю, бо тепер пост, паночки. Гріх! – промовила тихо стара, а потім запитала: – Ви дуже голодні? Заждіт мало! Зараз буде готова кулеша та будете їсти із смаженими цибулями.

– Ні, тетуко, коту! – сказав котрийсь.

– Як? Ви мого kota хочете з'їсти? Хто таке чув? Не годитса! Трофне²! Ой, Боже любий, який нині світ настав!.. – бурмотіла невдоволена жінка та сплюнула, як перед нечистим.

¹ Віно – придане, посаг.

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

КВІТЕНЬ

9 квітня

• 84 роки від дня народження Вікентія Николічука (1940-2021) – публіциста, культурного діяча, голови Галацької філії СУР і її співзасновника.

16 квітня

• 91 рік від дня народження Стеліана Груї Яцентюка (1933-1996), письменника, науковця, університетського професора.

18 квітня

• 33 роки від дня народження письменниці Лариси Михаєли Трайсти (1991 р.).

20 квітня

• 81 рік від дня народження Дана Хорії Мазілу (1943-2008) – румунського літературознавця, філолога-україніста, перекладача, члена Румунської академії.

24 квітня

• 92 роки від дня народження Михайла Мачоки (1932-2018) – публіциста, культурного діяча бувшого голови Сатумарської філії СУР, першого її засновника, старанням якого вийшла друком книга «Тарас Шевченко – Апостол Українського народу» на честь 200 років від народження поета.

– Тето, принесіт м'яса до сільської хижі, кóту, – пояснював Біволюк, котрого люди прозвали у ті часи Леніном, тому що служив віддано партії та не відступав ніколи від таких «добродійних» акцій і експедицій.

– Добре, понесу... – відповіла суєтна стара і перехрестилась, коли ті відходили.

Через два дні, приходять спітніла і захекана Бурмилиха із перев'язаними бисагами до сільської мєрїї.

Ранком, коли всі служашчі зібрались до контори, де ждали розпорядження від управління і бирова³, між якими було і кілька партійних чужинців, заходить баба та й каже:

– Дивіться, паночки, принесла-м вам м'яса, коту, та почала скоро розв'язувати старі полатані бисаги.

– Дуже добре, тетуко! Дуже добре! – промовив котрийсь.

– Видите, які у нас люди послухняні й віддані всьому новому? Дивіться на цю стару тетку! Зразу згодилась, – заявив биру.

– Я її переконав! – похвалився скоро Ленін.

– Треба її сфотографувати із бисагами та виставити на дошку пошани, – встановив якийсь чужий службовець та, вийнявши скоро фотоапарат, взявся до діла.

– Буде достойним прикладом для всього села! – додав партійний голова.

Але коли стара розв'язала бисаги, зразу п'ять рудих котів вискочило із них.

– Дивітса, дорогі паночки, принесла-м вам коту... Три мої, а два, на муй грїх, украла-м уд сусід. Дивітса, бо гей старі. Запечіт їх добре, а удтак честуйтеся! Їжте аби-сте-са погодували всі! – промовила стара та, швидко вийшла із контори, подавши навпрошки додому.

Коти із переляку почали метатися, шипіти й нявкати, як перед смертю. Одні скочили на стіл поміж папери і чорнильниці, що зразу полетіли на брудну підлогу, бо надворі був дощ, другі дряпались по стінах і вікнах. Бідні перестрашені мурчики шукали вихід та не знали, куди податись.

Усі присутні завмерли зразу. Чужинець випустив із рук фотоапарат на підлогу, бо один із котів видряпався йому прямо на спину, а звідти скочив на шафу, де почав жалібно нявкати, наче просив пощади.

Сторонні, котрі зайшли туди у якихось справах, вибухнули сміхом. реготали та між собою хвалили бабу за її хитрість і духовність.

Про цей смішний випадок, як і про інші подібні, довго згадували у селі, та не забували ні про стару Бурмилиху. Навіть і тоді, коли її уже не стало, згадуючи розважались.

(Далі буде)

² Трофне – (від ідіш) гнусне, нечисте.

³ Биру – (від угор.) голова сільради, староста села.

❖ ДУХОВНІ ДЖЕРЕЛА ❖

Володимир АНТОФІЙЧУК

КНИГА ПРИТЧ СОЛОМОНОВИХ

Притчі Соломонові належать до повчально-поетичних книг Старого Заповіту Біблії. В українських перекладах їх ще називають Книгою приповістей Соломонових або Книгою приповідок. І це цілком правильно, якщо взяти до уваги те, що тут зібрано зразки народної мудрості – прислів'я і приказки.

Зрештою, у Біблії зустрічаємо два типи притч: повчальні філософські висловлювання і невеликі дидактичні розповіді. До першої групи належать притчі, що приписуються знаменитому мудрецеві – цареві Соломонові, який, як засвідчує біблійна історія, уславився надзвичайною мудрістю. Інші притчі Біблії – це невеликі дидактичні оповідання, які мають на меті показати силу Бога (у Старому Заповіті) чи істинність учення Ісуса Христа (у Новому Заповіті).

Головний зміст, мету і призначення Книги притч Соломонових розкривають її перші рядки:

*Щоб пізнати премудре і карне,
щоб розсудні слова зрозуміть
й напоумлення мудрості мить
не сяйнула нам світлом намарне;
та щоб праведність і простота
виступали в словах не лукаво, –
коли хитро обійдене право
затуля правдомовним уста;
та пізнання й розважність щоб дати
юнакові на добру пораду, –
ми у приказки втілимо правду,
тільки правду, в якій – благодать.*

(Переспів Миколи Карпенка)

Отже, Книгу притч писано задля мудрості й навчання, задля пізнання розсудливості. Під притчею тут можна розуміти як корисну моральну настанову, що несе в собі узагальнюючий життєвий досвід і покликання допомогти кожному, незалежно від віку, засвоїти принципи поведінки, продиктовані певними суспільними умовами, дати ключ до їх розуміння, а також до сприйняття книжної мудрості.

Завдання перед притчами Соломона ставилися досить великі, тому, мабуть, вони не описували певних подій, не викладали якихось конкретних фактів.

Гюстав Доре. Цар Соломон у старості. 1866 р.

Фабули в них взагалі нема. Написані вони у формі повчань, адресованих синові. Їх характерна риса – афористичність мови, чим вони, як уже відзначалося, близькі до прислів'їв і приказок.

Автор переконаний, що справжня мудрість – це знання Божих заповідей і втілення їх у щоденному житті. Через те притчі не раз повертаються до теми взаємин Бога і людини, розглядаючи ці взаємини крізь призму моральних зобов'язань людини перед Богом:

*Бійся Господа та ухиляйся від зла!
Се найкращий напій, добрі ліки для тіла, –
а тому на початку усякого діла
прозвучить нехай Богу твоя похвала.
Переповнені ситістю будуть тоді
всі комори твої, а винарні чавила
переллються вином, й молода його сила
подарує до свят почуття молоді.*

*І карання Господнього не відкидай,
і з Господніх картань хай журба не взортає:
кого любить Всевишній – того і картає,
і, як батько за сином, за ним догляда!*
(Переспів Миколи Карпенка)

Мудрою Книга притч Соломонових вважає людину покірну, чесну, лагідну й люблячу, що вміє будувати свої стосунки з іншими людьми на засадах любові й поваги.

Переважає більшість притч Соломонових пов'язана з повсякденним життям, чимало з них перетворилося на прислів'я:

- *Хто риє комусь яму, сам упаде до неї.*
- *І дурень, як мовчить, здається мудрим, і розважливим, як стулить губи.*
- *Хто сіє кривду – пожне лихо.*
- *Багатство множить друзів, а бідного покидає й друг його.*

У Книзі притч Соломонових багато говориться про мудрість і мудрих людей. Хто ж є мудрецем, що прямує вірною дорогою? На це запитання дають відповідь притчі й вислови, що вчать, як поводитися в різних життєвих ситуаціях. Наприклад: *Розумний чоловік збирає літом; син безсоромний спить у жнива.*

У притчах подаються норми поведінки людей:

*З гнівливим не дружися, з гарячим
не заводься,
щоб не навчився й сам стежок
їхніх,
щоб не поклав петлю
на свою душу.*

Притчі застерігають від лінощів:

*Іди, ледащо, до мурашки;
приглянься до її звичаїв,
будь розумним.
Нема в неї ні начальства,
ні надзирателя, ані вождя, –
і літом вона хліб собі готує,
у жнива збирає корм свій.*

Заключна частина книги – похвала чеснотній жінці – своєрідний збірник азбучних істин для дівчат, що готуються до шлюбу. Чеснота жінка старає для сім'ї усе необхідне: їжу, одяг. Вона працює, не покладаючи рук, доглядає за своїми домашніми, допомагає бідним. Мова її лагідна й мудра. Добра жінка поважає свого чоловіка, який разом із дітьми хвалить її:

*В нашій краї багато чеснотних жінок,
але ти перевищила всіх,
моя люба!
Є краса – як омана,
а врода – як згуба,
а чеснотна дружина –
то корона й вінок.
Господиня у домі і мати, й жона –
хай же хвалена буде
і щаслива вона!*
(Переспів Миколи Карпенка)

Притчі Соломонові були добре відомі українцям ще з часів Київської Русі. Вони вживалися як прислів'я, залучалися до різних збірників афоризмів («Златоуст», «Ізмарагд», «Пчола» та ін.). В оригінальних творах художньої літератури притчі Соломонові служили підтвердженням окремих думок, положень, характеристик, виконували функцію коментарів і т. ін.

Одним із найоригінальніших авторів притч був Іван Франко.

Франц Куґліг. Суд Соломона. 1825 р.

Я знав священика, який був у полоні.
Шрам на скроні. Збиті чорні долоні.
Телефонні розмови з донецькими операми.
Трофейний опель із польськими номерами.

І ось він мені говорив: інститут церкви
поєднує нас усіх подібно до цегли,
випалює нас у вогні, скріплює нас для ґрунтовки,
хоча все це втрачає сенс уже під час артпідготовки.

Ще він говорив: спитай мене про воскресіння,
я відповім щоби воскреснути, потрібне везіння.
Праведникам якраз не щастить в основній їхній масі.
Я люблю говорити про ворогів у минулому часі.

Спитай мене про прощення, я маю що відповісти:
прощення передбачає, що частина мирян атеїсти.
Я принесу своїм ворогам на могили квіти.
Кара господня настигне всіх.
Вам, атеїстам, не зрозуміти.

Війна мене навчила не говорити про втрати.
З живими краще. Живих, принаймні, можна порятувати.
В живих є те, що не дає їм лягти в траншею.
Здається ви, атеїсти, називаєте це душею.

Я думаю іноді, чи зрозуміють нас наші діти.
Серце моє легке і обійми мої розпростерті.
Моєї любові стане на всіх,
навіть на тих, хто хотів мене вбити.
Піду, до речі, нагадаю їм, що їх чекає по смерті.

Сергій ЖАДАН

